

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ
НА ПОМЕШКАННЯ ГРОМАДЯН,
ВЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ**

Методичні рекомендації

**Київ
2023**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ
НА ПОМЕШКАННЯ ГРОМАДЯН,
ВЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ

Методичні рекомендації

Київ
2023

Авторський колектив:

Брисковська О. М., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник (Національна академія внутрішніх справ);

Крижна В. В., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник (Національна академія внутрішніх справ);

Небитова Н. Ю., доктор філософії з галузі знань «Право» (Національна академія внутрішніх справ);

Сущенко В. Д., кандидат юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ);

Зілінський А. М. (Національна академія внутрішніх справ);

Шидловська А. О. (Національна поліція України)

Рецензенти:

Бурлака В. В. – начальник відділу методичної роботи та правового забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук;

Грибов М. Л. – провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 22 листопада 2023 року (протокол № 14)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, несуть автори

Розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї [Текст] : метод. рек. / [О. М. Брисковська, В. В. Крижна, Н. Ю. Небитова та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. – 68 с.

У методичних рекомендаціях надано криміналістичну характеристику розбійним нападам на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї. Розглянуто способи їх вчинення, схарактеризовано особу злочинця, який вчиняє такі кримінальні правопорушення, а також особу потерпілого, висвітлено особливості організації розслідування розбійних нападів на помешкання громадян. Проаналізовано слідчі ситуації, версії та основні напрями розслідування розбійних нападів на помешкання громадян із використанням зброї, а також особливості проведення окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій. Висвітлено питання використання спеціальних знань під час розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, що вчиняють із використанням зброї.

Видання призначене для практичних працівників правоохоронних органів, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, а також дослідників проблеми протидії злочинам проти власності.

УДК 343.985:343.712.1](072)

© Брисковська О. М., Крижна В. В., Небитова Н. Ю.,
Сущенко В. Д., Зілінський А. М., Шидловська А. О., 2023
© Національна академія внутрішніх справ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ НА ПОМЕШКАННЯ ГРОМАДЯН, ВЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ.....	7
1.1. Предмет злочинного посягання – розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї.....	7
1.2. Спосіб вчинення розбійних нападів на помешкання громадян із використанням зброї	11
1.3. Особа правопорушника, що вчиняє розбійні напади на помешкання громадян із використанням зброї.....	15
1.4. Особа потерпілого	18
II. ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ НА ПОМЕШКАННЯ ГРОМАДЯН, ВЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ.....	19
2.1. Типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї.....	19
2.2. Особливості проведення окремих процесуальних дій під час розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї.....	29
2.3. Допит потерпілого	33
2.4. Допит свідків.....	38
2.5. Допит підозрюваного	39
2.6. Одночасний допит	44
2.7. Огляд місця події	47
2.8. Пред’явлення для впізнання особи та речей	49
2.9. Освідування особи.....	53
2.10. Використання спеціальних знань під час розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Криміногенна ситуація в Україні нині є доволі складною. Кризові явища в економіці супроводжуються загостренням суспільних суперечностей. Збільшується кількість злочинних виявів, зокрема тяжких та особливо тяжких, водночас чимало з них залишається нерозкритими. В окремих регіонах значно ускладнилася ситуація з попередженням злочинних посягань на життя і здоров'я громадян. У структурі злочинності домінують майнові посягання.

На підставі вивчення відповідних вироків Єдиного державного реєстру судових рішень за останні п'ять років і науково обґрунтованих рекомендацій вітчизняних учених щодо підвищення ефективності розкриття та розслідування розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї встановлено, що більшість таких нападів характеризуються груповим вчиненням і застосуванням декількох видів зброї та засобів нападу.

Відмітною рисою розбоїв є підвищена суспільна небезпечність, що виникає у зв'язку з відкритим, незаконним, насильницьким нападом на особу з метою заволодіння майном, який часто вчиняють в умовах очевидності. Розбійним нападам на помешкання громадян, що вчиняють із застосуванням зброї, притаманні надмірна жорстокість, агресивність, раптовість. Особливість розбійних нападів останніми роками полягає в тому, що їх вчиняють групою, що надає їм результативності. Часто використовують різноманітні види сучасної вогнепальної зброї, найновіші технічні засоби, інструменти й інші засоби ураження.

Застосування зброї під час вчинення розбою створює реальну можливість завдання серйозної шкоди здоров'ю потерпілого, а в окремих випадках – і більш тяжких наслідків – смерті потерпілого. Саме в спричиненні таких наслідків необхідно вбачати підвищену суспільну небезпечність розбою із застосуванням зброї. Зброя, яку використовують зловмисники під час нападу, значно полегшує досягнення поставленої злочинної мети. Адже потерпілий реально (а не уявно)

усвідомлює настання суспільно небезпечних наслідків у разі невиконання вимог злочинця (злочинців)¹.

Вчинення такого виду злочинів завжди привертає підвищену увагу та зумовлює резонанс у країні, адже саме за рівнем поширеності цих суспільно небезпечних діянь громадяни здебільшого оцінюють стан правопорядку та рівень особистої безпеки в районі, місті, державі загалом².

З огляду на посилення зухвалості й агресивності кримінальних правопорушень, злочинці дедалі частіше вчиняють кваліфіковані злочини: з одного боку, ті, що забезпечують швидку й максимальну вигоду, а з другого – ускладнюють своєчасне їх розслідування та притягнення до відповідальності³.

З-поміж основних проблемних аспектів протидії розбоям слід виокремити такі: ретельна підготовка до вчинення (підбір і придбання засобів, інструментів, спеціальних пристроїв – для проникнення на обраний об'єкт, а також засобів спостереження та зв'язку; для нейтралізації дій з опору потерпілого – від липкої стрічки до мотузок і будівельних стяжок; для маскуванню зовнішності – від різних видів масок до перук з накладними вусами чи бородами, речовин, що нейтралізують запах, тощо; для погроз застосування як зброї спортивного або побутового інвентарю чи вогнепальної зброї шляхом можливості або заподіяння шкоди життю та здоров'ю потерпілому) і приховання слідів розбою (використання чужих номерних знаків транспортних засобів, придбання одноразових телефонів, маскуванню зовнішнього вигляду зловмисниками, інсценування та знищення слідів розбійного нападу); вчинення кримінального правопорушення групою осіб з розподілом ролей (навідники,

¹ Мірковець О. М. Розслідування розбоїв, вчинених організованою групою в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2021. С. 35.

² Телійчук В. Г., Приступа Д. В. Щодо питання протидії підрозділами кримінальної поліції розбоям. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 272.

³ Богатиков О. В. Актуальні питання протидії незаконним заволодінням транспортними засобами, учиненим організованими групами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. Т. 121. № 4. С. 32.

виконавці, пособники, керівники-організатори); кримінальний досвід і зростання рівня професіоналізму осіб, які вчиняють злочини проти власності; використання автомобілів з іноземною реєстрацією.

Отже, розбійні напади на помешкання громадян у більшості випадків вчиняють з погрозою застосування вогнепальної зброї, попередньою підготовкою та за відповідною «наводкою» на заможних людей. Особливу небезпеку для громадян становлять розбійні напади із застосуванням зброї з проникненням у житло, оскільки вони не тільки завдають матеріальних збитків, а й спричиняють загрозу здоров'ю, а в деяких випадках – і життю потерпілих.

I. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ НА ПОМІШКАННЯ ГРОМАДЯН, ВЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ

1.1. Предмет злочинного посягання – розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї

Криміналістична характеристика – ключ до розкриття кримінальних правопорушень. Знаючи способи вчинення кримінального правопорушення, що часто трапляються в слідчій та судовій практиці, місця вчинення протиправних дій, способи приховування слідів, ознаки, що характеризують певне коло осіб, схильних до певних злочинних посягань, керівник органу досудового розслідування, слідчий (дізнавач) може дати обґрунтовану оцінку результатам дослідження конкретного кримінального провадження, визначити послідовність подальших слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (СРД і НСРД), необхідних для встановлення об'єктивної істини.

Стан й умови протидії найнебезпечнішим виявам організованої та насильницької злочинності, пов'язані з ними якісні зміни криміногенної ситуації в країні визначили для криміналістики низку нових завдань. Першочергово вони стосуються криміналістичної методики¹.

Це не випадково, оскільки, зазначає С. С. Чернявський, саме цей розділ криміналістики найбільше обумовлений потребами судово-слідчої практики щодо пошуку й удосконалення наукових засобів і методів розкриття та розслідування злочинів. Задоволення цих потреб і є головною метою криміналістики загалом, зумовлює тенденції внутрішнього розвитку цієї науки, визначає місце та роль у ній окремих теорій, зокрема криміналістичної класифікації, криміналістичного прогнозування, криміналістичної характеристики злочинів тощо².

¹ Бахін В. П. Гончаренко. В. Г. Як розкриваються злочини. (Криміналістика у питаннях та відповідях). Київ, 1996. 198 с.

² Чернявський С. С. Криміналістична характеристика злочинів: порівняльний аналіз наукових концепцій. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/-period/article/44456/%D7>.

Криміналістичною характеристикою розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із застосуванням зброї, слід вважати систему кримінально-правових, кримінологічних та інших ознак розбою, що має значення для виявлення та розслідування протиправної діяльності організованих груп, які причетні до його вчинення, а також обрання тактичних прийомів проведення СРД і НСРД та охоплює такі елементи: предмет злочинного посягання; спосіб підготовки, учинення та приховування розбоїв (зокрема знаряддя і засоби); обстановку вчинення; слідову картину нападу; відомості про злочинні групи (мотиви й мету вчинення); особу потерпілого¹.

У межах протидії розбійним нападам на помешкання громадян, що вчиняють із застосуванням зброї, доцільно проаналізувати такі елементи криміналістичної характеристики: предмет злочинного посягання; спосіб підготовки до вчинення розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї (зокрема знаряддя і засоби); характеристику особи правопорушника, злочинних груп (мотиви й мету вчинення); характеристику особи потерпілого.

За результатами практики розслідування таких кримінальних правопорушень безпосереднім **предметом злочинного посягання** є матеріальні цінності, ювелірні прикраси, злитки золота, гроші, валюта, електропристрої, одяг та інші речі, які мають історичну та/і наукову, культурну цінність:

- старовинні книги й інші видання;
- рідкісні рукописи, документальні пам'ятки;
- архіви, зокрема фото-, фоно-, кіно-, відеоархіви; унікальні та рідкісні музичні інструменти; поштові марки й інші філателістичні матеріали;
- старовинні монети, ордени, медалі, печатки;
- рідкісні колекції флори та фауни, що мають цінність з позицій мінералогії, анатомії, палеонтології тощо;
- інші предмети, які мають історичне, художнє, наукове значення.

Під час дослідження предмета посягання слідчий має зосередити увагу на необхідності з'ясування того, на заволодіння якого саме майна був спрямований умисел злочинців і хто з оточення знав про зберігання цього майна в потерпілого.

¹ Мірковець О. М. Розслідування розбоїв, вчинених організованою групою в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2021. 258 с.

Інформація, отримана від потерпілого про кожен викрадений предмет і його індивідуальні ознаки, може стати підґрунтям для побудови конкретних версій, спрямованих на окреслення кола осіб, які могли бути співучасниками нападу або неусвідомленими контактами з ними, що сприяло розбою¹.

Предмет злочинного посягання, його особливості мають практичне значення для встановлення характеристики злочинця в таких випадках:

- викрадені предмети свідчать про розуміння злочинцем їх особливостей, цінності, функціональності (антикваріат, засоби мобільного зв'язку);

- за видом викраденого майна можна зрозуміти своєрідну мету нападу (зброя);

- про наявність предмета злочинного посягання знала обмежена кількість осіб. Інколи характеристики предмета посягання дають підстави вважати про вчинення серії розбійних нападів злочинною групою.

Аналіз викрадених предметів дає підстави для обґрунтованого припущення про вік, стать злочинців, а також його потреби, уподобання, рівень розвитку інтелекту. Зумовлено це тим, що, віддаючи перевагу окремим предметам, особа демонструє власну суб'єктивну оцінку їх значущості, порівняно з іншими предметами, і така оцінка може не збігатися з уподобаннями інших осіб².

У матеріальній обстановці розбійного нападу доцільно виявляти не тільки предмет, яким незаконно заволоділи, а і його частини (наприклад: документи, чеки, гарантійні талони, етикетки, стереонавушки, частини ювелірних виробів, упаковка, кобури до зброї, що містять інформацію для ідентифікації ознак предмета злочинного посягання), які може бути використано для пошуку викраденого за обліковими системами й подальшої ідентифікації.

¹ Біленчук П. Д., Гель А. П., Семаков Г. С. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 510 с.

² Бондар В. С., Солодовніков А. Г., Дехтярьов Є. В. Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами : навч.-метод. посіб. Луганськ : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. С. 12.

Доцільно встановити інформацію щодо всіх об'єктів незаконного заволодіння під час вчинення розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї:

- що конкретно викрадено, які його видові, індивідуальні ознаки, вартість;
- до якого виду власності належить, кому належить;
- чи був до нього вільний доступ, чи були певні обмеження стосовно доступу;
- у якому конкретно місці, за яких умов і в якому стані знаходився об'єкт на момент вчинення розбою;
- які особи, на якій основі та як забезпечували збереженість, перевезення;
- які зміни могли виникнути на об'єкті викрадення під час вчинення злочину, у подальшому процесі реалізації;
- хто до злочину володів відомостями про об'єкт, місце його знаходження та умови, у яких він знаходився;
- як і якими каналами до нього надійшла ця інформація;
- які документи, інша інформація засвідчують, що цей об'єкт знаходився під час злочину в певному місці, мав саме такі товарні, вартісні, інші показники;
- як об'єкт викрадення транспортували з місця події;
- яка подальша доля об'єкта викрадення: чи залишився в користуванні членів організованої групи, був проданий (кому, за яку ціну, де), викинутий, підданий переробленню перед реалізацією (де, ким, у який спосіб, з якою метою)¹.

¹ Бондар В. С., Солодовніков А. Г., Дехтярьов С. В. Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами: навч.-метод. посіб. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. С. 79.

1.2. Спосіб вчинення розбійних нападів на помешкання громадян із використанням зброї

Спосіб вчинення злочинів завжди був об'єктом пильної уваги вчених, оскільки він є своєрідним «ключем» до розкриття кримінальних правопорушень, відображає характерні риси діяльності особи¹.

Кримінальні структури активно застосовують різноманітні контрзаходи, щоб ускладнити оперативно-розшукову діяльність правоохоронним органам і розслідування кримінальних правопорушень. Тому розслідування розбоїв часто потребує використання всього арсеналу оперативно-розшукових сил, засобів і заходів².

Традиційно спосіб учинення кримінальних правопорушень у криміналістичній літературі тлумачать як «спосіб дій злочинця, що виражається в певній, взаємозалежній системі операцій і прийомів підготовки, здійснення та приховування злочину»³. Спосіб учинення злочину є сукупністю мотивованих, цілеспрямованих і необхідних дій, обумовлених обстановкою та засобами вчинення злочину й виконуваних винуватим для досягнення поставлених завдань.

Способом вчинення злочину також вважають комплекс причиново і функціонально пов'язаних довільних (і частково мимовільних) цілеспрямованих дій злочинця⁴.

Тому спосіб вчинення розбійних нападів на помешкання громадян із використанням зброї – це дії власне з планування та підготовки вчинення, приховування кримінального правопорушення, об'єднані однією метою та спрямовані на досягнення загального результату.

Вчиняючи розбій, злочинці враховують певні обставини (місце події, риси, властиві особі потерпілого, характер майна,

¹ Мірковець О. М. Розслідування розбоїв, вчинених організованою групою в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2021. С. 59.

² Богатиков О. В. Актуальні питання протидії незаконним заволодінням транспортними засобами, учиненим організованими групами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. Т. 121. № 4. С. 32.

³ Берназ П. В. Поняття «Криміналістична характеристика злочину». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 30–34.

⁴ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.

яким передбачено заволодіти) і визначають спосіб, час, знаряддя та засоби, які можуть бути використані під час нападу¹.

Підготовка до розбійних нападів на помешкання громадян, які вчиняють із використанням зброї, охоплює такі дії злочинця: вибір предмета й об'єкта посягання; підбір та організація учасників нападу, за необхідності – розподіл ролей між ними; виготовлення або придбання знарядь, які необхідні для вчинення нападу; вибір і придбання зброї; вибір місця та часу вчинення нападу; придбання або виготовлення засобів маскуванню зовнішності; обрання шляхів відходу з місця нападу; організація транспортних засобів

Організовані групи заздалегідь проводять спеціальну підготовку, затрачаючи на це чимало часу. Увагу вони зосереджують на місці вивчення розбою і технічні засоби, придбання зброї, визначення транспортних засобів, які будуть використовувати.

Підготовка до вчинення кримінального правопорушення залежить від низки факторів (предмет й об'єкт посягання, особа злочинця, особа потерпілого тощо). Проте в загальному вигляді підготовка передбачає: вибір предмета й об'єкта посягання; підшукування, підбір, підбурювання учасників нападу та організацію вчинення таких злочинів, розподіл ролей між ними; виготовлення або придбання знарядь, які необхідні для вчинення нападу; попередню домовленість учасників розбійного нападу про вибір місця та часу вчинення злочину; підготовку конкретного плану вчинення розбійного нападу на помешкання громадян із застосуванням зброї; завчасне усунення перешкод для вчинення розбійного нападу (приручення собаки, пошкодження охоронної сигналізації, камер зовнішнього спостереження тощо); придбання або виготовлення засобів маскуванню зовнішності; обрання шляхів відходу з місця нападу; організацію транспортних засобів для доставлення зловмисників до місця вчинення розбійного нападу й негайного від'їзду та вивезення награвованих речей і цінностей². Подеколи злочинний поведінці на етапі підготовки передедує збір конфіденційної або іншої інформації про об'єкт, для чого

¹ Криміналістична характеристика грабежів і розбійних нападів. URL: <http://yport.inf.ua/271-kriminalisticheskaya-harakteristika-57323.html>.

² Брисковська О. М., Дякін Я. О. Особливості вчинення розбійних нападів на житло громадян під час воєнного стану. *Київський часопис права*. 2022. № 3. С. 123.

використовують сучасні засоби зв'язку та приховане спостереження. У цих випадках зловмисники часто викрадають автотранспорт, купують або виготовляють зброю. Під час розбійного нападу діють зухвало, без зайвих вагань використовують і застосовують вогнепальну зброю.

Суспільна небезпечність організованих груп, які вчиняють розбійні напади на помешкання громадян, посилюється внаслідок того, що у воєнний час імовірність наявності в зловмисників вогнепальної зброї істотно підвищується. Наприклад: «За процесуального керівництва Житомирської окружної прокуратури, з урахуванням зібраних слідством доказів, трьом особам повідомлено про підозру в незаконному придбанні, зберіганні та носінні бойових припасів (ч. 1 ст. 263 КК України), а також двом із них – у незаконному заволодінні транспортним засобом, вчиненому за попередньою змовою групою осіб, пов'язаному з проникненням у домоволодіння (ч. 2 ст. 289 КК України)»¹.

Якщо планують напади на власників житлових приміщень, у яких є матеріальні цінності, то способи їх вчинення здебільшого пов'язані зі сферою діяльності власників майна (бізнесменів, працівників торгівлі та ін.), видом й особливостями предмета посягання, його споживчою вартістю, характерними рисами та кримінальними навичками злочинців. Плануючи такі кримінальні правопорушення, злочинці враховують захищеність житла громадян засобами захисту (металевими дверима з товстим полотном, складними запірними пристроями, металевими решітками на вікнах, засобами сигналізації) та засобами спостереження. Також ураховують наявність засобів спостереження як на об'єкті вчинення кримінального правопорушення, так і на сусідніх будинках, приміщеннях. Члени організованої групи встановлюють кількість мешканців житла, їх розпорядок дня. Злочинці, плануючи способи вчинення злочину, ураховуючи зазначені вище елементи, підбирають засоби, знаряддя вчинення та визначають кількість задіяних членів організованої групи, розподіляючи злочинні ролі.

Безпосереднє вчинення розбійного нападу на житло громадян із використанням зброї. На відміну від 1990-х і

¹ Трьом мародерам, яких затримали на блокпосту в Житомирі після крадіжки в Ірпені, обрали запобіжні заходи. URL: https://www.zhitomir.info/news_206876.html.

2000-х років, у більшості випадків розбійні напади вчиняють у приватних будинках, до квартир багатоповерхових будинків зловмисники потрапляють «на плечах» власників, ідуть слідом до дверей помешкання і, заштовхуючи їх у квартиру, починають вимагати готівку та цінні речі. Непоодинокі випадки такого проникнення до квартир траплялися у випадках відкриття дверей дітьми. З метою безперешкодного проникнення в приміщення та квартири злочинці видають себе за посадових осіб чи осіб, які виконують громадські або службові функції (співробітники поліції, пошти, управління соціального захисту населення (соцзабез), держстраху, газової служби тощо), або під вигаданим приводом (від імені сусідів чи з проханням зателефонувати, зняти житло або за оголошенням про обмін, купівлю речей, підписати документ тощо). Відомі випадки, коли в цих групах були жінки. Їх роль полягала в тому, щоб потерпілі відчиняли двері, оскільки довіра до жінок вища і відчуття небезпеки притупляється. Насильницькі вторгнення із застосуванням зброї та боєприпасів характерні для приватних будинків. Зловмисники діють жорстко: зв'язують потерпілих, залишаючи лежати з кляпом у роті, чи зганяють усіх в одне приміщення (ванну, кухню, кімнату), погрожують розправою у разі звернення до поліції. У разі опору чи спроб кликати на допомогу застосовують насильство, причому аж до заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю та навіть смерті потерпілому¹.

Наприклад, у Дніпропетровській області в ніч з 23-го на 24 квітня 2020 року під час чергового нападу на будинок фермера в м. Синельникове зловмисників викрили працівники правоохоронних органів і затримали в порядку ст. 208 КПК України. У кожного з них при собі була зброя. Члени злочинного угруповання приїхали на автомобілі. Зловмисники ретельно готувалися до злочинів, вивчали розпорядок дня потерпілих, спостерігали за будинком, обстежували територію на наявність камер відеоспостереження. Аби безперешкодно потрапити до помешкання, трюїли собак, після чого, погрожуючи застосуванням зброї та вчиняючи насильницькі дії (зв'язували господарів будівельними затяжними ремнями та скотчем, душили, били) відбирали гроші та цінні речі. Ця злочинна група причетна до вчинення розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї на фермерів на

¹ Гришук В. К. Напад у кримінальному праві. Юридична енциклопедія : в 6 т. Київ : Укр. енцикл., 2002. Т. 4 : Н–П. С. 39.

території Дніпропетровської та Херсонської областей. Дії нападників класифіковано за ч. 3 ст. 187 КК України – розбій, поєднаний із проникненням у житло, інше приміщення чи сховище¹.

Приховання розбійного нападу на помешкання громадян із використанням зброї. Зловмисники приховують сліди розбійного нападу (використовуючи чужі номерні знаки транспортних засобів, автомобілі з іноземною реєстрацією, купуючи одноразові телефони, маскуючи зовнішність і не залишаючи відбитків пальців, користуючись рукавичками, речовинами, що нейтралізують запахові сліди, інсценуючи та знищуючи сліди розбійного нападу, залякуючи жертв нападу, переховуючи та збуваючи предмети та речі, незаконно отримані під час розбою).

Отже, способи вчинення розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї охоплюють загальні складові, зокрема підготовку до вчинення злочину, дії з власне вчинення та спеціальні дії з приховання злочину. Учиняючи такий злочин, виконавці, з огляду на обстановку, що може змінюватися, подеколи змінюють спосіб вчинення нападу, вчиняють раніше не заплановані злочинні дії, використовуючи інші засоби та знаряддя.

Усебічне вивчення та встановлення способів вчинення розбійних нападів на помешкання громадян із використанням зброї дають змогу розробити найефективніші заходи щодо розслідування та запобігання їм.

1.3. Особа правопорушника, що вчиняє розбійні напади на помешкання громадян із використанням зброї

Останніми роками визначальна особливість розбійних нападів полягає в тому, що їх вчиняють переважно групою, і це підвищує результативність таких дій.

Особи, які вчиняють розбої із застосуванням зброї на помешкання громадян, вирізняються зухвалістю, цинічним й агресивним характером злочинних дій. Розбійний напад на

¹ На Дніпропетровщині під час розбійного нападу на фермера затримано учасників злочинної групи. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3012559-na-dnipropetrovsini-pid-cas-rozbijnogo-napadu-na-fermera-zatrimano-ucasnikiv-zlocinnoi-grupi.html>.

помешкання громадян із застосуванням зброї – це насильство, небезпечне для життя потерпілого в момент заподіяння шкоди. Такі злочини передбачають, що їх вчиняють злочинні групи з розподілом обов'язків серед учасників, залежно від кримінальних навичок злочинців, дій із заволодіння майном, визначенням шляхів для відступу з місця події, плануванням способів його приховання, реалізацією матеріальних цінностей (додаток 1)¹.

Згідно з даними Національної поліції України, понад половину злочинів учиняють особи віком 16–29 років, але найбільш криміногенною групою населення є особи віком 30–49 років: їх частка в структурі злочинності сягає 47 %. Саме вони вчиняють близько 36 % особливо тяжких і 35 % тяжких злочинів. Серед притягнутих до кримінальної відповідальності осіб неповнолітні становлять 14–15 %. Найменшою групою є злочинці віком 60 років. Основну частку таких злочинів, як розбої, вчиняють особи віком до 30 років².

Нерідко злочинна група формується ще в місцях позбавлення волі, а після звільнення починається підготовка до здійснення конкретного кримінального правопорушення. Практика засвідчує, що значна частина осіб у період підготовки до вчинення розбою відбувала покарання, не пов'язане з позбавленням волі, або була засуджена до умовного покарання, або умовно-достроково звільнена з місць позбавлення волі.

Організовані групи, які вчиняють розбійні напади на помешкання громадян із застосуванням зброї, поділяють за ступенем зорганізованості на:

1) високоорганізовані стійкі організовані групи, зокрема банди, які створюють для здійснення постійної злочинної діяльності;

2) організовані групи, у яких незмінними лишаються організатор і «кістяк» групи, деякі члени групи в процесі здійснення злочинної діяльності можуть змінюватися;

¹ Витяг з Ухвали Придніпровського районного суду м. Черкаси від 2 лют. 2022 р. Справа № 711/758/22. Провадження № 1-кс/711/254/22. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/103001512/>.

² Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

3) оперативні групи, сформовані для вчинення одного або декількох розбоїв, переважно в нетривалий проміжок часу¹.

У більшості випадків розбої з проникненням до помешкання громадян із застосуванням зброї здійснюються стійкі, добре організовані групи осіб, які іноді мають холодну чи вогнепальну зброю. Оскільки вони формуються спеціально для вчинення розбою, організатор залучає до участі в групу тільки тих осіб, яким довіряє. Це є перша обов'язкова вимога, яку пред'являють до всіх членів групи. Інші вимоги залежать від злочинного досвіду та знань організатора або найавторитетніших учасників групи, а також конкретної злочинної мети, для здійснення якої її створюють. Вони можуть мати злочинний досвід, психологічну готовність до здійснення насилля, уміння володіти вогнепальною чи холодною зброєю, навичками рукопашного бою тощо. Часто в злочинну групу намагаються втягнути особу, яка працює водієм або має власне авто. Особам, які вчиняють розбої в приватних помешканнях громадян із застосуванням зброї, притаманні цинізм, зухвалість і нахабність злочинних дій.

Лідер організованої групи визначає загальні завдання злочинної діяльності, планує напади, розподіляє «ролі» між членами злочинної групи, виконує функції «скарбника» груп, координує взаємодію безпосередніх виконавців нападів й інших членів злочинних груп, які відповідають за реалізацію інших злочинних завдань (для організованих груп зі складною структурою). Він визначає необхідність тимчасового призупинення злочинної діяльності, перенесення її в інший регіон, здійснює залучення до організованої групи інших членів, налагоджує корупційні зв'язки в правоохоронних органах та інших органах влади й управління, організовує протидію розслідуванню, а також реалізує інші «організаційно-розпорядчі функції» в злочинній групі. У низці випадків такі керівні рішення приймає не одноосібно організатор злочинної групи, а її керівне ядро, «кістяк групи»².

¹ Бондар В. С., Солодовніков А. Г., Дехтярьов Є. В. Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами: навч.-метод. посіб. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. С. 28.

² Бондар В. С., Солодовніков А. Г., Дехтярьов Є. В. Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами: навч.-метод. посіб. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. С. 29.

1.4. Особа потерпілого

Власники житла або особи, які його орендують і мають особливі предмети для посягання з характерними рисами та споживчою вартістю, матеріальні цінності, – це переважно заможні особи, бізнесмени, торговці, спортсмени, водії таксі, колекціонери або особи із сумнівним доходом та ін.

У більшості випадків злочинці особисто не знайомі з потерпілими. Однак трапляються випадки, коли розбійні напади вчиняли особи, які були пов'язані з потерпілими: були колишніми сусідами, колегами, колишні подружжя, їхні родичі, епізодично разом розпивали алкогольні напої чи вживали наркотики тощо. У зону ризику як потерпілі від вчинення таких злочинів потрапляють колекціонери, особи, які збирають рідкісні речі чи/і антикваріат (історичні цінності, художні, наукові цінності, предмети і фрагменти, знайдені під час археологічних розкопок); особи, які збирають: рідкісні колекції від поштових марок, старовинних монет, орденів, медалей, колекції флори та фауни до унікальних рідкісних речей (документальні пам'ятки, фото-, фоно-, кіно-, відеоархіви, прикраси, мінерали, старовинні видання, рідкісних рукописів тощо) інших предметів, які мають історичне, художнє, наукове значення. Зловмисники проводять спеціальні «розвідувальні» заходи з відшукування таких осіб і розробляють ретельні плани з реалізації злочинного задуму.

II. ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ НА ПОМЕШKANНЯ ГРОМАДЯН, ВЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ

2.1. Типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї

Розглянемо типові слідчі ситуації, що складаються на початковому етапі досудового розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із застосуванням зброї.

Слідча ситуація 1. Немає або є незначні відомості про осіб, які вчинили розбій, а в окремих випадках – і про обставини події.

Слідча ситуація 2. Є інформація про обставини розбою, загальні відомості про склад, озброєність організованої групи, використані транспортні засоби, окремі ознаки злочинців.

Алгоритм типових дій у зазначених слідчих ситуаціях, що складаються на початковому етапі розслідування:

- провести огляд місця події;
- здійснити допити потерпілих, свідків-очевидців, свідків, які виявили сліди злочину;
- провести опитування громадян у квартирах, будинках за місцем помешкання потерпілого;
- виявити коло осіб активного спілкування (вивчення особистих документів, записів, фото- і відеоінформації в мобільному телефоні потерпілого);
- допитати осіб, з якими контактував потерпілий;
- встановити й допитати осіб, які достовірно знають про наявність у потерпілого грошових коштів, інших матеріальних цінностей (встановити осіб, з якими підтримував дружні, інтимні стосунки потерпілий);
- визначити обстановку, характер відносин між абонентами, записаними в мобільному телефоні потерпілого;
- встановити місцеперебування конкретної особи (радіоелектронного засобу) у певний час;
- виявити раніше засуджених за корисливо-насиленницькі злочини, відомості про яких може бути отримано за допомогою автоматизованих банків даних, зокрема дактилоскопічних інформаційних систем (облік слідів пальців рук, вилучених з місць нерозкритих злочинів), а також інших *оперативно-розшукових обліків* щодо осіб, які вчинили злочин, але звільнені

від кримінального покарання; антикваріат і культурні цінності; втрачену й виявлену нарізну вогнепальну зброю; *криміналістичних обліків*, які діють на загальнодержавному рівні, – центральний (АБДЦ) і місцевому рівні – області (АБДО). У цих банках здійснюють облік осіб, які вчинили тяжкі злочини, й оголошених у міждержавний розшук, даних про нерозкриті тяжкі злочини, про викрадені номерні предмети, украдену й втрачену вогнепальну зброю, украдені автотранспортні засоби, викрадені предмети антикваріату тощо (АБДЦ), облік тих самих даних, але в більшому обсязі, з огляду на менш небезпечні злочини, і деякі категорії осіб, що схильні до вчинення злочинів. *Облік способів вчинення злочинів (modus operandi)* становить систему реєстрації злочинів за стійкими, видимими ознаками, які характеризують механізм злочинних дій та особу, що їх вчинила. Ці дані збирають за результатами проведення слідчих дій (огляду місця події, відтворення обстановки й обставин події) та судових експертиз. Такий облік має дві картотеки: *способи вчинення злочинів відомими особами*, передусім – рецидивістами, і *способи вчинення невідомими особами* (злочинців ще не встановлено). Обидві картотеки знаходяться в стані постійної взаємної зв'язки в режимі оперативної діяльності;

- встановити осіб, узятих в оперативну розробку у зв'язку з причетністю до організованих груп, які вчиняють розбійні напади на помешкання громадян із використанням зброї;

- під час огляду місця події, освідування потерпілих та (або) огляду трупа із залученням спеціалістів вилучити зразки для експертизи;

- призначити необхідні експертизи:

- дактилоскопічну;

- трасологічну (слідів ніг, рукавичок, транспортних засобів, знарядь злому замків);

- балістичну;

- холодної зброї;

- матеріалів, виробів і речовин;

- одорологічну;

- судово-біологічну;

- судово-медичну;

- поінформувати правоохоронні органи, зокрема інших регіонів країни, про вчинений розбійний напад на помешкання громадян із застосуванням зброї, прикмети нападників;

– проаналізувати факти таких розбійних нападів на території регіону, інших суміжних регіонів, а також інших суб'єктів адміністративного поділу на предмет встановлення спільних ознак кримінальних правопорушень (наприклад, за способом вчинення та приховання, слідовою картиною, місцем злочину), версій про їх учинення однією і тією самою організованою групою.

Доцільно вивчати матеріали кримінальних проваджень нерозкритих злочинів проти власності із використанням зброї, для аналізу злочинних дій підозрюваних осіб, які фігурують у них, щодо можливої причетності таких осіб до розбійного нападу на помешкання громадян із використанням зброї;

– використати криміналістичні оперативно-довідкові, довідково-допоміжні обліки;

– встановити наявність фактів звертання за медичною допомогою злочинців, які постраждали внаслідок спротиву жертв нападу, переслідування правоохоронними органами чи громадянами, їх особи, характер шкоди здоров'ю;

– використати допомогу громадськості (зокрема використовуючи медіа) у розкритті розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї, отримання іншої криміналістично значущої інформації;

– відпрацювати об'єкти, які передусім мають бути охоплені оперативним перекриттям: підприємства й інші об'єкти, на яких виготовляють, зберігають, утилізують вибухові матеріали, боєприпаси, на яких можливе їх незаконне виготовлення; склади в підрозділах Міністерства оборони України; об'єкти дозвільної системи тощо¹.

Слідча ситуація 3 передбачає, що є інформація про осіб злочинців (окремих членів організованої групи), однак злочинців не затримано та їх місцеперебування невідоме.

Алгоритм типових дій наведеної вище слідчої ситуації на початковому етапі розслідування:

¹ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

- провести огляд місця події та місць, прилеглих до нього (ділянки місцевості, ліфт, горище, дах, дитячі майданчики, підвал тощо), з метою виявлення слідів перебування злочинців;
- допитати потерпілого;
- виявити й допитати свідків-очевидців;
- провести подвірньо-поквартирний обхід з метою виявлення та допиту ще не встановлених свідків-очевидців;
- організувати групу переслідування за «гарячими слідами», якщо з моменту вчинення розбою до приїзду слідчого та слідчо-оперативної групи минув нетривалий проміжок часу;
- поінформувати працівників правоохоронних органів, прилеглих до місця події районів про ознаки злочинця та викраденого ним майна;
- представити для впізнання потерпілому, свідкам-очевидцям злочину, які запам'ятали зовнішність злочинців і здатні його впізнати, фотознімки осіб або наявні відеозаписи з такими особами, яких розшукують за вчинення аналогічних кримінальних правопорушень;
- скласти зі слів потерпілого, свідка (фоторобот) суб'єктивний портрет злочинців і надіслати його для орієнтування до суміжних правоохоронних органів;
- якщо за фотознімками особу злочинця впізнано, то за соціальними мережами встановлюють усю можливу інформацію щодо цієї особи, а також встановлюють, за наявності в архівних даних, його адресу, родичів, коло знайомих, зв'язки тощо;
- допитати членів родини, близьких осіб, сусідів, знайомих, колег підозрюваних, а також сусідів зазначених осіб за місцем їх помешкання;
- провести огляд та, якщо є підстави, обшук (тимчасовий доступ до речей) за місцем помешкання підозрюваних, а також за місцем помешкання його родичів, близьких знайомих;
- організувати патрулювання місць можливого збуту та зберігання викраденого (ломбарди, камери схову);
- відпрацювати оперативним шляхом дані про злочинні канали збуту;
- накласти арешт на кореспонденцію за місцем помешкання підозрюваного та, якщо є підстави, за місцем помешкання його родичів, знайомих;
- встановити спостереження за місцями можливої появи злочинця;

- здійснити аудіо-, відеоконтроль особи (осіб), підозрюваної(их) у вчиненні злочину, а також усередині публічних місць, де можлива поява членів організованої групи;

- дослідити інформацію про раніше розкриті та нерозкриті аналогічні кримінальні правопорушення;

- направити запити про наявність судимості;

- витребувати копії вироків.

Слідча ситуація 4: затримано всіх або окремих членів організованої групи, які вчинили розбій.

Алгоритм типових дій такої слідчої ситуації на початковому етапі розслідування:

- провести огляд місця події та місць, прилеглих до нього (ділянки місцевості, ліфт, горище, дах, дитячі майданчики, підвал тощо) з метою виявлення слідів перебування злочинців;

- провести затримання злочинця, якщо останнього було виявлено під час вчинення ним злочину або одразу після цього, під час переслідування «за гарячими слідами»;

- провести особистий обшук затриманих одразу після затримання з метою виявлення викрадених речей, зброї, знарядь, інструментів, які використовували для вчинення кримінального правопорушення, придушення опору потерпілого тощо;

- провести освідчення затриманого з метою виявлення на його тілі й одязі слідів, які могли утворитися внаслідок його проникнення в приміщення, подолання спротиву потерпілого, застосування зброї тощо;

- допитати осіб, які проводили затримання злочинця, а також свідків з метою з'ясування обставин затримання;

- провести огляд місця події та місць, прилеглих до нього, з метою виявлення слідів злочинців і використаних засобів та знарядь;

- допитати потерпілого з метою визначення предмета розбою, ступеня та характеру тілесних пошкоджень, обстановки злочину;

- виявити та перевірити на причетність до розбоїв осіб, з якими підозрюваний разом відбував покарання в місцях позбавлення волі (у взаємодії з оперативними підрозділами ДПС, у який підозрюваний відбував покарання);

- вивчити та проаналізувати зміст виявлених у підозрюваного(их) книг мобільних телефонів, фото-, відеоматеріалів, які доцільно пред'явити для впізнання потерпілому або очевидцям, які, можливо, впізнають серед

зображених на них осіб, номерів телефонів інших співучасників злочину;

- встановити злочинні, дружні, ділові, родинні та інші зв'язки підозрюваного за допомогою оперативних можливостей;

- провести обшук (тимчасовий доступ до речей) за місцем помешкання затриманих і, якщо є підстави, – за місцем помешкання їхніх родичів, близьких, знайомих, інших осіб. Обшук у такій ситуації проводять з метою виявлення викраденого майна (якщо його встигли приховати або передати кому-небудь), слідів підготовки або приховання злочину;

- оглянути вилучені речі та предмети, перевірити вилучене за обліками для встановлення причетності підозрюваного до вчинення інших епізодів серії розбійних нападів;

- за допомогою аналізу інформації, що міститься в базах даних нерозкритих кримінальних проваджень, провести криміналістичне ототожнення розбою, який розслідують, з іншими аналогічними злочинами;

- допитати свідків про обставини розбійного нападу та прикмети, особи злочинців;

- пред'явити для впізнання потерпілому, свідкам підозрюваних майно, вилучене в затриманих;

- призначити судові експертизи (дактилоскопічну, трасологічну (слідів рукавичок, ніг, знарядь злому, замків, транспортних засобів), судово-балістичну, одорологічну, судово-біологічну, судову експертизу холодної зброї, матеріалів, речовин і виробів, судово-медичну);

- пред'явити для впізнання потерпілим, свідкам осіб, яких затримали;

- визначити та провести комплекс заходів, спрямованих на відшкодування матеріальної шкоди, завданої потерпілим унаслідок вчинення підозрюваними серії розбоїв.

Основні напрями досудового розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, учинених із застосуванням зброї, на наступному етапі

Сутність дій слідчого на цьому етапі – розгорнуте, послідовне, методичне доказування, а стосовно специфіки розбоїв такої категорії основним завданням наступного етапу є виявлення додаткових епізодів злочинної діяльності організованої групи та збирання інформації, достатньої для

встановлення і затримання винних у вчиненні розбоїв членів організованої групи¹.

Типова слідча ситуація I

За результатами досудового розслідування за підозрою у вчиненні розбійного нападу на помешкання громадян із застосуванням зброї затримано одну особу, але особи інших учасників злочину чи місце їх перебування невідомі.

Типовий комплекс дій з виявлення членів організованої групи у вчиненні серійних розбоїв:

- вивчити способи вчинення розбійного нападу на помешкання громадян із застосуванням зброї, встановити наявність серії таких розбоїв з метою з'ясування питання щодо вчинення їх групою осіб;

- визначити наявність матеріально фіксованих та ідеальних слідів злочинів, що вказують на вчинення серії розбійних нападів групою осіб;

- вивчити, зіставити, оцінити та проаналізувати висновки експертиз з метою виявлення ідентичних слідів у різних розбійних нападах, інших обставин, які підтверджують відношення деяких епізодів до досліджуваної низки розбійних нападів і залучення до їх вчинення інших осіб, крім встановлених. За допомогою експертизи доцільно з'ясувати:

- факт перебування одних і тих самих підозрюваних осіб на місці вчинення розбійних нападів (двох і більше);

- наявність контактної взаємодії підозрюваних із потерпілими (двома або більше), а також з наявними елементами обстановки місць розбійних нападів;

- використання однієї і тієї самої зброї або знарядь для вчинення злочину та для стримування опору потерпілих у декількох вчинених розбійних нападах;

- кількість викраденого майна за результатом вчинення кожного розбою;

- під час затримання одного нападника вживати заходів для встановлення всіх членів організованої групи, зокрема за допомогою оперативно-розшукових заходів;

- провести (слідчі експерименти), які стосуються перевірки можливості виконання підозрюваним конкретних дій щодо наявності в нього відповідних злочинних навичок щодо

¹ Бондар В. С., Солодовніков А. Г., Дехтярьов Є. В. Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами: навч.-метод. посіб. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. С. 63

підготовки розбійного нападу, механізму проникнення в помешкання, особливостей завдання тілесних пошкоджень, безпосереднього заволодіння різними речами, їх видами, функціональністю, цінністю, їх транспортування щодо кожного епізоду розбійного нападу, який належить до серії таких нападів;

- проаналізувати факт розташування місць приховання викраденого майна, їх віддаленість від місць вчинення розбійного нападу, встановити спосіб його приховування;

- отримати відомості про судимості підозрюваного та копії винесених щодо нього вироків суду;

- за отриманими даними з'ясувати питання про вчинення ним раніше злочинів, зокрема тотожних, у групі осіб, детально вивчити способи їх вчинення, його роль у вчиненні розбійного нападу, встановити причетність затриманого до групового вчинення аналогічних злочинів тощо;

- встановити наявність кримінальних та інших зв'язків підозрюваного, провівши аналіз інформації, отриманої з книги його мобільного телефону, баз даних, закладів пенітенціарної служби тощо;

- встановити осіб, яким передавали незаконно здобуте майно, перевірити їх причетність до вчинення серійних розбоїв;

- здійснити комплекс заходів, спрямованих на перевірку причетності конкретних осіб до вчинення всіх або частини серійних розбоїв спільно із затриманим:

 - отримати зразки для порівняльного дослідження;

 - призначити відповідні судові експертизи;

 - у разі встановлення осіб співучасників нападу провести їх затримання;

 - провести обшук у підозрюваних осіб;

 - пред'явити можливих співучасників нападу для впізнання;

 - пред'явити вилучене майно в підозрюваних, яке було відібране в потерпілих для впізнання потерпілим;

 - провести допит встановлених співучасників нападу;

 - провести слідчі експерименти.

Типова слідча ситуація 2

Бракує отриманих відомостей для індивідуалізації осіб, які вчинили серію розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї.

Типовий комплекс дій з виявлення членів організованої групи у вчиненні серійних розбоїв:

– визначити територіально-часові межі виявлення серії розбійних нападів:

межі простору, де було виявлено серії розбійних нападів;

розташування квартир, будинків;

відстань від маршрутів транспортних засобів, метро, авто- і залізничних вокзалів, зупинок міського транспорту;

розташування місць вчинення розбоїв поблизу місць можливих збуту майна, яким незаконно заволоділи (ринків, стоянок таксі, ломбардів);

шляхи пересування нападників до місць учинення розбоїв і маршрути їх відходу;

час (години, дні тижня, дати) вчинення всіх встановлених із серії розбоїв, їх кількість, інтенсивність у відповідний термін часу (сезон вчинення, день тижня, темний чи світлий час доби);

– визначити спосіб і послідовність дій нападників з підготовки, вчинення та приховування серійних розбійних нападів;

– з'ясувати характерні звички та навички нападників, що виявилися в способі вчинення таких кримінальних правопорушень;

– встановити факт використання зброї, транспортного засобу під час вчинення кожного із серійного розбійного нападу;

– визначити характеристики предметів незаконного заволодіння та особливості характеристики особи потерпілих (найменування, специфічність, кількість);

– встановити можливу наявність загального кола спілкування між потерпілими та зловмисниками;

– дослідити сукупність слідів нападників, матеріальних та ідеальних за висновками відповідних експертиз, а також тих, що містяться в показаннях свідків, потерпілих;

– перевірити версії щодо групового характеру всіх або частини розбійних нападів, які становлять серійність;

– з'ясувати, акумулювати та систематизувати інформацію про прикмети нападників;

– встановити та проаналізувати виявлену доказову базу;

– скласти суб'єктивний портрет кожного з нападників, виокремити ознаки, необхідні для пошуку (особливі ознаки зловмисників, рівень злочинної кваліфікації, наявність даних про судимість, розбійні напади, схильність до вживання алкоголю та наркотичних засобів, розбірливість й інтерес до специфічних предметів злочинного посягання характеризує

інтереси, хобі чи професію або наявність замовлення на злочинне посягання чи відповідну спеціалізацію зловмисників, що дає підстави для злочинного посягання);

– під час вивчення систематизованих матеріалів з кримінальних проваджень про серії розбійних нападів можна отримати достатньо інформації для індивідуалізації особи зловмисника. У такому випадку необхідно провести такий комплекс дій: отримати зразки для проведення необхідних експертиз з порівняльного дослідження; затримати нападника; провести особистий обшук та обшук усіх приміщень, що належать зловмиснику за місцем мешкання, роботи; встановити всі його зв'язки (родинні, дружні, близькі, злочинні); провести груповий обшук за місцем мешкання, роботи інших співучасників злочину, а також покупців, реалізаторів речей, якими незаконно заволоділи під час розбійного нападу; провести огляд і перевірку за обліками вилучених речей, з'ясувати причетність зловмисника до вчинення серії інших розбійних нападів; провести його допит, провести пред'явлення для впізнання потерпілими речей, якими незаконно заволоділи під час розбійного нападу; ототожнити розбійні напади, вчинені підозрюваними, з іншими аналогічними нерозкритими, використовуючи криміналістичні можливості; перевірити показання шляхом проведення слідчого експерименту на місці події; повідомити про підозру; об'єднати кримінальні провадження);

– побудова територіально-часової моделі дій зловмисника для визначення можливого місця та часу вчинення подальшої серії розбійних нападів, а також його місця помешкання чи базування.

Типова слідча ситуація 3

Причетність підозрюваних до події, яку розслідують, не викликає сумнівів, однак правоохоронні органи мають у розпорядженні відомості про вчинення ними інших кримінальних правопорушень, про які раніше не було заявлено.

Під час затримання конкретного злочинця, який вчинив одиничний розбій або їх серію, виникає можливість застосування додаткових засобів перевірки його причетності до інших нерозкритих аналогічних діянь.

Типовий комплекс дій з виявлення нових аналогічних епізодів серії розбоїв:

– виокремити криміналістично значущі ознаки розбійних нападів і підозрюваних осіб співучасників, провести порівняння

нападів, які розслідують, з розбоями, які залишилися нерозкритими, для встановлення їх серійного характеру;

- призначити необхідні експертизи;

- за згодою підозрюваної особи провести опитування з використанням поліграфа. Визначити загальні шляхи реалізації отриманих даних;

- провести груповий обшук об'єктів, що належать підозрюваним, за місцем мешкання, роботи, інших співучасників, а також покупців і реалізаторів викраденого майна;

- оглянути вилучені речі та предмети, перевірити вилучене за обліками викраденого майна;

- деталізовано встановити походження речей, вилучених у підозрюваних, інших осіб, яким вони були передані, провівши їх допити та пред'явлення речей потерпілим для впізнання;

- перевірити показання підозрюваних щодо вчинення інших злочинів, які залишилися нерозкритими.

2.2. Особливості проведення окремих процесуальних дій під час розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї

Приводом для відкриття кримінального провадження за фактами розбою є:

- а) заява потерпілих;

- б) повідомлення свідків-очевидців;

- в) виявлення факту розбою працівниками поліції,

- г) повідомлення медичних установ, куди були доставлені потерпілі від розбійного нападу.

Паралельно з оглядом місця події за фактами розбійних нападів проводять опитування потерпілих, очевидців тощо.

Склад слідчо-оперативної групи:

- прокурор;

- слідчий;

- співробітники оперативних підрозділів;

- судово-медичний експерт або лікар, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта (залучають обов'язково);

- спеціаліст-криміналіст;

за потреби для участі в огляді місця події можуть бути залучені спеціалісти з питань: вибухотехніки, балістики, кінологи зі службовими собаками та ін.

Після прибуття на місце події члени слідчо-оперативної групи (СОГ) з'ясовують обставини вчинення кримінального правопорушення, відомості про можливих очевидців, встановлюють свідків, прикмети осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, і ймовірні шляхи їх відходу. Успіх розкриття більшості злочинів залежить від оперативності, чіткості та послідовності дій слідчого саме під час початкового етапу розслідування. Це твердження є особливо актуальним щодо розслідування злочинів, учинених організованими групами. Адже що раніше стає відомо про вчинення злочину, то нижча ймовірність незворотної втрати слідів, обстановки цієї події, можливості встановлення обставин вчинення злочину; що швидше працівники карного розшуку та слідчі у взаємодії з іншими службами розпочнуть встановлювати необхідні фактичні дані, то реальнішою є можливість швидко виявити й затримати злочинців¹.

Відповідно до способу проникнення зловмисників у помешкання громадян і вчинення нападу, необхідно виявляти та фіксувати з подальшим вилученням сліди вчинення кримінального правопорушення. Під час розбійних нападів переважають матеріальні сліди злочинця та знаряддя вчинення злочину для проникнення в приміщення, відмикання заборів, злому перешкод, засобів нападу, на предметах обстановки місця події, предметах і речах, що були об'єктом нападу, на тілі власника цінних речей та інших потерпілих.

Це традиційно трасологічні сліди засобів проникнення на перешкоді, підвіконнях, стінах, підлозі, в окремих випадках на стелі, сліди рук, ніг, органічні утворення, мікрочастки тощо. З використанням службово-розшукового собаки можливе переслідування злочинця за гарячими слідами. Проводять детальний огляд потерпілих.

Отже, початковий етап розслідування починається з моменту внесення відомостей в ЄРДР про подію кримінального правопорушення та закінчується внесенням письмового повідомлення про підозру на основі достатньої сукупності доказів (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України).

¹ Розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених організованими групами: метод. рек. / [О. М. Брисковська, О. В. Богатиков, С. В. Бондар та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 22.

На початковому етапі розслідування необхідно встановити низку обставин вчинення кримінального правопорушення:

1. Час вчинення злочинного посягання.
2. Характеристику місця вчинення розбійного нападу: *місцевості* (рельєф, наявність будівель поруч, жвавість руху пішоходів і наявність проїзної частини транспорту);

приміщення громадян (наявність охорони, кількість поверхів) з метою встановлення свідків та очевидців події (сусідів, дворників, таксистів, водіїв), шляхів підходів і відходів злочинців, наявність відеокамер зовнішнього спостереження в районі вчинення такого кримінального правопорушення на поряд розташованих із місцем події, будинках, магазинах, банках, кінотеатрах, ТРЦ, фітнесклубах, а також відеореєстраторів на транспортних засобах, які щоденно переміщуються цими маршрутами, для отримання необхідних записів відрізка часу за поточну добу й визначення точного часу вчинення кримінального правопорушення, можливого напрямку пересування зловмисників після вчинення нападу, зовнішності зловмисників та їх чисельності.

3. За можливості отримати відомості про прикмети правопорушника/правопорушників (під час детального опитування потерпілого, очевидців злочину, перегляду відеозаписів з наявних камер відеоспостереження на місці події)¹.

4. Наявність і характер матеріальних слідів на місці злочину та прилеглої до нього території, їх точне розташування, вид, форма, параметри, характеристику й вид транспортного засобу, на якому прибули зловмисники для вчинення нападу, а також маршрут їх пересування.

У розслідуванні таких злочинів важливу роль відіграє невідкладне, повне, ретельне проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) заходів. Злочинець прагне якомога швидше зникнути з місця події, використовуючи транспортні засоби, а тому негайним має бути виїзд на місце події з проведенням різних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) заходів в оперативно-тактичній зоні, яка охоплює місце події та інші місця ймовірної появи

¹ Розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених організованими групами: метод. рек. / [О. М. Брисковська, О. В. Богатиков, С. В. Бондар та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 24.

нападників¹. Видається слушним твердження вітчизняних учених про те, що найефективніше розслідування розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї – за гарячим слідом. Будь-які дії, що розпочинаються негайно після виявлення ознак кримінального правопорушення і спрямовані на виявлення та затримання злочинця шляхом використання збережених матеріальних й ідеальних слідів, називають розкриттям злочину за гарячими слідами².

Особливості тактики розкриття розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї такі:

1. Невідкладне виявлення та фіксація слідів на місці події.
2. Негайне та неупереджене декодування слідів на місці події.

3. Моделювання картини події злочину та її учасників.

4. Виявлення та збереження джерел інформації про подію злочину.

5. Концентрування сил і засобів оперативних підрозділів Національної поліції в перші дні після виявлення ознак.

Для розкриття таких злочинів оперативний інтерес становлять такі категорії осіб:

- раніше засуджені за грабежі, розбійні напади або інші корисливі кримінальні правопорушення, які не стали на шлях виправлення;

- особи, раніше не судимі, але ті, які раніше були помічені у вчиненні кримінальних правопорушень аналогічним способом;

- які не мають постійної роботи чи джерела доходу та спосіб життя яких не відповідає рівню заробітку;

- молоді люди, об'єднані в антигромадські угруповання, спосіб життя яких не відповідає трудовим прибуткам останніх або їх батьків і засвідчує систематичне витрачання значних грошових коштів на особисті потреби тощо;

- неповнолітні, які перебувають на обліку в органах поліції за майнові та корисливо-насильницькі злочини, а також за незаконне заволодіння автотранспортом;

- збувачі викраденого й особи з їх оточення;

- які надають своє помешкання для ночівлі або зборів особам, які не мають постійного місця проживання чи певного роду занять, утримувачі притонів тощо.

¹ Попередження та розкриття розбійних нападів на квартири громадян : практ. посіб. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т Харків. нац. ун-т, 2009. С. 54.

² Там само. С. 55.

Отже, такими є *організаційно-тактичні засади проведення окремих СРД під час розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, що вчинені із застосуванням зброї*:

огляд місця події для виявлення речових доказів як органічного (слина, кров, піт), так і неорганічного (матеріальні предмети зловмисників) походження, місць, де перебували зловмисники (місця відходу);

допит потерпілих, свідків і підозрюваних;

проведення освідування;

проведення обшуку;

пред'явлення для впізнання.

2.3. Допит потерпілого

За загальним правилом, зазначають вітчизняні вчені, **допит** потерпілого слід провести якомога швидше. Допиту потерпілого можуть передувати лише огляд місця події та освідування потерпілого¹.

Оскільки потерпілий має більше інформації про обставини події, ніж інші учасники (за винятком обвинуваченого), розслідування провадження здебільшого розпочинають саме з допиту потерпілого.

Перед допитом у процесі опитування доцільно встановити соціально-психологічні особливості потерпілого, його спосіб мислення, рівень інтелекту, темперамент, спосіб життя, виховання в родині, щоб розмовляти з ним на «зрозумілій мові». Адже вміння допитувати є визначальним показником рівня професіоналізму слідчого². Уміло підготовлений і тактично правильно проведений допит має важливе значення, по-перше, тому, що показання людей у більшості випадків пов'язані між собою, утворюють цілісну, логічно пов'язану систему доказів у провадженні, а по-друге, пояснюють і закріплюють інші докази, які слідчий має на початковому етапі розслідування³.

¹ Коваленко А. В. Особливості допиту потерпілого від посягань на життя та здоров'я журналіста. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 1. С. 123.

² Кобець С. В. Особливості допиту свідка та потерпілого під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 232–237. doi: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.42>.

³ Довбаш Р. С. Допит свідків та підозрюваних (обвинувачених) у справах про злочини, що пов'язані з незаконним відшкодуванням ПДВ.

Для отримання максимально повної інформації про подію злочину є сенс встановити психологічний контакт для зняття сильного емоційного напруження в потерпілого й очевидців, що надасть можливість зберегти інформацію, підвищити шанси якнайшвидше затримати нападників, аніж під час повторного допиту, коли потерпілий може не пригадати важливі деталі внаслідок хворобливого стану або через природне забування. Для максимального встановлення необхідної інформації під час первинного допиту потерпілого від розбійного нападу на помешкання громадян із застосуванням зброї постає необхідність використовувати заздалегідь визначені, структуровані, орієнтовно-узагальнені запитання відповідно до виду кримінального правопорушення.

Перед допитом доречно поговорити з потерпілим, заявником, свідком для з'ясування всіх можливих обставин, щоб скласти план допиту.

Показання – це відомості, які надають в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, експерт щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження¹. Ознаками показань як процесуального джерела доказів, з огляду на їх законодавче визначення, є: 1) показання – відомості, які надають під час допиту (усно чи письмово) (ознака, що стосується процесуальної форми свідчень); 2) показання можуть давати підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, експерт (ознака щодо предмета їх надання); 3) зв'язок відомостей, що становлять зміст показань, з обставинами, що мають значення для кримінального провадження (ознака щодо змісту показань). Відсутність цих ознак позбавляє отриману інформацію цінності показань як процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні².

Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2008. № 2. С. 185.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

² Turkot M., Ponomarenko A., Ierusalymov I., Peretyatko S., Shulha O. Organizational and procedural aspects of obtaining testimony during a court interrogation. *Cuestionespoliticas*. 2022. No. 72. Vol. 40. P. 336. doi: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.18>; Shilo O. General

Відповідно до ч. 1 ст. 55 КПК України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. За ч. 6 ст. 55 КПК України після того, як особа, яка перебувала в стані, що унеможливив подання нею відповідної заяви, набуде здатності користуватися процесуальними правами, вона може подати заяву про залучення її до провадження як потерпілого¹. Під час вчинення розбійних нападів на помешкання громадян із використанням зброї завдають не тільки майнової шкоди, а й, на жаль, фізичної та моральної². Таке кримінальне правопорушення може мати своєрідні наслідки для потерпілого через завдання йому тілесних ушкоджень, короткочасного запаморочення, тимчасову втрату свідомості. Сприйняття розбійного нападу потерпілим залежить від емоційного стану та його психологічних особливостей. Тому під час опитування необхідно враховувати стан потерпілих, які перебувають у знервованому, розгубленому, збудженому стані, що може перешкоджати правильному викладенню фактів події, сприяти перекрученому сприйняттю обставин події. *Слідчому доцільно встановлювати інформацію* на допиті, ставлячи заздалегідь визначені відповідно до такого кримінального правопорушення акумульовані та виокремлені запитання щодо:

часу вчинення розбійного нападу (у який день, у світлу чи темну пору доби, годину вчинення, тривалість кримінального правопорушення),

способу вчинення нападу (як проникли до приміщення нападники, з якої сторони та звідки з'явилися, як і в яку сторону зникли);

характеристики зовнішності злочинців, які вчинили напад на помешкання громадян із використанням зброї (кількість нападників, їхні відмітні риси, орієнтовні зріст і вага, вік, стать, національність, наявність серед зловмисників шульги, особливості ходи, чи був поміж нападників організатор певних дій, чи міг бути серед них відомий раніше або відомі

characteristics of testimony as a procedural source of evidence in criminal proceedings. *Bulletin of criminal proceedings*. 2015. No. 1. P. 152.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

² Там само.

потерпілому особи, що в поведінці нападників було знайомим, когось нагадувало, було дивним, який був одяг, взуття і чи однакові на всіх, які відмінності);

психологічної характеристики злочинців, які вчинили напад на помешкання громадян із використанням зброї (наявність слів-паразитів, використання приказок, прислів'їв, повторювання анекдотів, знервованість, дратівливість, розміреність, тембр голосу високий/низький, грубий, спокійний, вимагання криком чи розміреним, спокійним голосом, як кликали один одного зловмисники, про що говорили між собою та з потерпілим);

зрядь вчинення кримінального правопорушення:

зрядь проникнення до помешкання громадян (відмички, ломи, підбір ключів, пилки по металу, апарати для зварювання тощо);

зрядь зв'язування жертв (скотч, мотузки, будівельні затяжні реміні тощо);

засобів маскуванню зовнішності (колір, вигляд, стан, форма, модель (маски у вигляді панчох, балаклав, головні убори, рукавички, взуття тощо);

засобів зв'язку (одноразові мобільні телефони, смартфони, рації, радіоняні тощо);

засобів пересування (прибуття до місця вчинення розбійного нападу на помешкання громадян із застосуванням зброї та відходу від місця події (автомобілі, мотоцикли, інші транспортні засоби);

зброї для вчинення кримінального правопорушення:

холодної (кортики, фінки, армійські, мисливські ножі, кинджали, нунчаки, стилети, кастети, біти тощо);

вогнепальної (мисливські рушниці, гвинтівки, пістолети, обрізи тощо);

інші особливі прикмети, способи дії групи нападників;

характеру погроз чи насилля з боку зловмисників:

психологічні (погрози щодо використання фізичного насильства до потерпілого або іншого члена сім'ї, дітей, дружини, чоловіка, погрози знищення майна тощо);

фізичні (застосовуючи фізичну силу, зв'язуючи, завдаючи ударів по тілу як руками чи/або ногами, так й іншими предметами, а також застосовуючи зброю, з відповідними наслідками фізичних пошкоджень у потерпілих кінцівок, тулуба, голови);

чи чинили опір потерпілі (якщо чинили, то які можливі сліди залишилися на тілі або одязі нападників, на предметах,

якими чинили опір): а) *не чинили опір*; б) *чинили озброєний опір* (холодною, вогнепальною зброєю); в) *чинили неозброєний опір* (руками чи/і ногами, спортивними предметами, кухонними та будівельними інструментами);

що залишили зловмисники:

які сліди залишили зловмисники;

які предмети залишили нападники.

Під час допиту потерпілих доцільно уточнити особливі прикмети, функціональність матеріальних цінностей, якими заволоділи нападники. Також слідчому доцільно встановити осіб, які можуть підтвердити наявність у потерпілого таких виробів з дорогоцінних металів, їх кількості, а також суми грошових коштів, видів валюти, інших матеріальних цінностей. Якщо є можливість, встановити наявність у потерпілого фото- та відео знімків, інших документів до таких цінних предметів, якими заволоділи зловмисники, і долучити їх до матеріалів кримінального провадження для використання під час проведення слідчих (розшукових) дій.

На нашу думку, доцільно за допомогою технічних засобів фіксувати допит, оскільки текст показань може не бути внесено до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі в протоколі зазначають, що показання зафіксовано на носії інформації, який додають до нього (ч. 2 ст. 104 КПК України)¹.

Тактично правильно спланований та проведений допит потерпілого надасть можливість спланувати подальший процес досудового розслідування, окреслити план і порядок проведення окремих слідчих (розшукових) дій для відшукування важливих доказів та їх носіїв.

Якщо потерпілі або свідки бачили та можуть пригадати риси зовнішності зловмисників, тоді складають їх суб'єктивні портрети. Доцільно потерпілим і свідкам оглянути фотоальбоми осіб, які становлять оперативний інтерес; здійснюють орієнтування міськрайорганів за ознаками зовнішності підозрюваних та ознаками матеріальних цінностей, що були незаконно вилучені в потерпілих. Сліди, об'єкти, отриману інформацію перевіряють і ставлять на відповідні обліки. Проводять інші оперативні та розшукові заходи.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Отже, для отримання достовірних повних свідчень у відповідних провадженнях під час проведення допиту слідчим необхідно чітко формулювати питання як до потерпілого, так і до свідків, оскільки неточно сформульовані питання можуть призвести до спотвореної інформації, здатні впливати на допитуваного й неправильного розуміння.

Орієнтовний набір запитань для потерпілого надасть можливість слідчому встановити істинну інформацію, яку опитуваний може не згадати через емоційно-тривожний, стресовий стан, що супроводжується:

- 1) перекрученим сприйняттям обставин події;
- 2) непослідовним викладенням фактів;
- 3) упущенням деяких особливостей нападу;
- 4) наданням неповної інформації про кримінальне правопорушення;
- 5) наданням неповної інформації щодо характеристики зловмисників, їх кількості, наявності та різноманітності зброї, її видів та інших знарядь вчинення розбійного нападу.

Тому необхідно допомогти потерпілому під час допиту та сприяти повному викладенню обставин події за допомогою заготовлених, узагальнених, структурованих запитань, орієнтованих на певне кримінальне правопорушення.

Тактично правильно спланований та проведений допит потерпілого надасть можливість правильно спланувати подальший процес досудового розслідування, окреслити план і порядок проведення окремих слідчих (розшукових) дій для відшукування важливих доказів та їх носіїв.

2.4. Допит свідків

Здебільшого запитання до свідків події ідентичні до запитань, які доцільно з'ясувати для розслідування кримінального правопорушення в потерпілих. Особливість полягає лиш у тому, що під час їх допиту необхідно встановити такі обставини: час і причина появи на місці вчинення розбою, хто, крім нього, спостерігав за вчиненням нападу, а також скільки було злочинців і їхні індивідуальні ознаки, тобто ознаки одягу, мовлення, поведінки, які застосовували знаряддя вчинення, тривалість перебування, у якому напрямку вони зникли, які матеріальні цінності винесли або вивезли за допомогою транспортних засобів,

їх характеристика та інші зазначені вище запитання для допиту потерпілого.

Свідками в кримінальних провадженнях про розбої є сторонні й незаінтересовані особи. Проте виявлення і допит таких свідків має певні особливості. Зазначене пов'язано з тим, що співучасники розбою, родичі й інші заінтересовані особи використовують різноманітні методи шантажу та погроз, вимагаючи відмови від участі в процесі. Слідчому необхідно зважати на те, що свідки, передусім ті, які виявляють надмірний інтерес до розслідуваної події, можуть бути знайомі зі злочинцями й зацікавлені в розслідуванні кримінального провадження в потрібному їм напрямі. З огляду на це, слідчий має продумати перелік запитань, які доцільно з'ясувати під час допиту, і тактику допиту¹.

2.5. Допит підозрюваного

Чинне законодавство передбачає дві підстави для визнання особи підозрюваним: 1) повідомлення їй про підозру, яке здійснюють у порядку, встановленому ст. 276–279 КПК України; 2) затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, порядок і підстави якого містяться в ст. 208 КПК України. З інших підстав особа не може набути правового статусу підозрюваного, що має важливе значення для забезпечення правової визначеності в цьому питанні, передбачуваності встановленої законом процедури притягнення особи як підозрюваного. Процесуальними документами, на підставі яких особа набуває процесуального статусу підозрюваного, є повідомлення про підозру, зміст якого встановлено в ст. 277 КПК України, і протокол затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, який складають відповідно до вимог ст. 208 КПК України². Важливо встановити анкетні дані допитуваного. Під час заповнення анкетної частини протоколу необхідно в попередній бесіді з'ясувати питання, які стосуються останнього місця мешкання та роботи допитуваного (у яких містах був, у кого там

¹ Мірковець О. М. Розслідування розбоїв вчинених організованою групою в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2021. С. 165.

² Бондар В. С., Солодовніков А. Г., Дехтярьов Є. В. Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами : навч.-метод. посіб. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. С. 155.

зупинявся, де фактично мешкав останнім часом, з ким спілкувався), що необхідно для встановлення зв'язку між біографічними даними та вчиненим злочином з метою з'ясування обставин, що пом'якшують й обтяжують вину допитуваного. Під час проведення допиту підозрюваного має сенс викликати в нього занепокоєння щодо можливості «запізнитися» зі щирим каяттям, одночасно нейтралізувати його побоювання дати показання першим, роз'яснюючи позитивні аспекти в укладенні досудової угоди про співробітництво та вияв ініціативи в цьому аспекті. Акцентувати увагу на позитивних рисах підозрюваного з одночасним осудом, схильностям й інтересах, що спонукали його до такої протиправної поведінки.

Для викриття неправдивості в показаннях підозрюваного та встановлення його обізнаності в протиправній діяльності організованої групи необхідно:

- створити в підозрюваного перебільшене уявлення щодо обізнаності слідчого;

- навіювати враження щодо наявності в слідчого потужних технічних можливостей для виявлення доказів;

- використовувати фактор раптовості для нерозголошення мети дій слідчого;

- ставити уточнювальні та контрольні запитання, проводити повторні допити з деталізацією показань, а посилення на алібі варто перевірити в деталях показаннями осіб, на які він посилається, шляхом максимальної деталізації питань щодо місця зустрічі, у зв'язку з чим відбулася зустріч і з якого приводу, хто був присутнім, яка обстановка приміщення, хто, де і на чому сидів, про що була розмова, що їли, які напої вживали, тобто з'ясовують такі обставини, про які заздалегідь неможливо домовитися;

- у процесі розслідування розбійних нападів, передусім вчинених групою осіб, порівняно часто постає необхідність у проведенні одночасного допиту потерпілого й учасників нападу, що сприяє усуненню суперечностей у показаннях допитаних, уточненню ролі кожного з його учасників. Передусім це важливо у випадках, коли один зі співучасників, визнавши свою провину, дає показання з приводу інших, а ті ухиляються від дачі правдивих показань. Якщо підозрюваний дає правдиві показання, то в нього з'ясовують питання, пов'язані з підготовкою та вчиненням кримінального правопорушення, а

також обставинами, що сприяли його вчиненню. Такі показання необхідно закріпити за допомогою інших доказів¹;

– спостерігати та фіксувати вербальні (надзвичайно перебільшене обурення на поставлені критичні й нейтральні запитання, автоматизм у викладенні та надмірна деталізація, емоційні й докладні показання про обставини, які не мають значення для провадження) та відеомоторні (пильна увага до документів і речей, що знаходяться в кабінеті слідчого, мимовільні рухи, реакція на запитання слідчого, ознаки хвилювання) реакції.

Орієнтовний перелік запитань допиту підозрюваного про подію розбійного нападу:

1. Як було обрано об'єкт нападу – заздалегідь чи випадково, якщо випадково, то за якими критеріями та обставинами?

2. Якщо було обрано заздалегідь, то тоді хто вказав на об'єкт для нападу, з яких джерел він отримав інформацію про переконливо вагомий об'єкт для вчинення нападу? Яку винагороду отримав, чи був членом організованої групи, чи брав участь у розбійному нападі на зазначений ним об'єкт, де може перебувати нині?

3. Чи попередньо розробляли план розбійного нападу? Якщо розробляли, то хто його пропонував і брав участь у обговоренні, чи було розподілено ролі кожного з учасників розбійного нападу, якщо так, то яку кожному із членів організованої групи було відведено роль? Чи розглядали накреслені схеми та відеозапис приміщення, де знаходиться об'єкт нападу, з прилеглими вулицями, розташуванням?

4. Чи проводили попереднє спостереження за об'єктом нападу, якщо так, то ким з учасників організованої групи, який термін часу, як саме (використання технічних засобів, транспорту, іншого укриття), з якою метою?

5. Яка кількість осіб брала участь у розбійному нападі, конкретизувати, чи були ці особи членами організованої групи? Чи знали вони, що вчиняють розбійний напад у складі організованої групи? Хто з членів організованої групи був озброєний і чим?

¹ Залозний Р. Ю. Криміналістичне забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування розбійних нападів, вчинених на водіїв автотранспортних засобів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 5. Ч. 2. С. 143.

6. Які засоби маскуванню зовнішності використовували члени організованої групи в процесі нападу? Постійно користуються цими засобами чи вперше? Де придбали, виготовили, де зберігали та зберігають досі? Чи використовували дії маскувального характеру, наприклад, зі створенням шумового прикриття (умикали музику, хто з нападників запропонував і здійснював ці дії)? Чи відключали сигналізацію, телефони потерпілих, інші засоби зв'язку, як і хто з нападників?

7. Які були первинні дії членів організованої групи, що проникли в помешкання громадян, чи закривали вони вхідні двері та як? Які були словесні погрози? Якщо для маскуванню зовнішності використовували маски, чи знімали вони їх під час нападу і хто з потерпілих, за яких обставин міг бачити обличчя нападника без маски?

8. Які були дії членів організованої групи з нейтралізації осіб, які перебували на об'єкті нападу? Чи застосовували члени ОГ зв'язування, заклеювання рота липкою стрічкою, чи вкладали долілиць? Чи завдавали тілесних ушкоджень, чи вчиняли вбивство? Хто із членів організованої групи здійснював такі дії, щодо яких потерпілих та як?

9. Чи спричиняли психологічний або фізичний вплив до конкретних потерпілих з метою отримання відомостей, необхідних нападникам? Якщо так, то ким, який саме вплив, кому з потерпілих? Якщо вчиняли катування, то з кого та хто з нападників, якими пристроями? Чи залишилися такі пристрої на місці злочину, чи забрані, де знаходяться на цей час? Чи отримали після застосування катувань від потерпілих інформацію, необхідну членам організованої групи?

10. Чи використовували під час нападу члени організованої групи зброю? Якщо так, то яку та хто саме? Чи таку зброю використовували вперше, чи була вона в когось із членів організованої групи під час вчинення нападів, як ця зброя була доставлена на місце події? Яку мету ставили члени організованої групи під час використання зброї для залякування, спосіб завдання тілесних ушкоджень з метою нейтралізації осіб, які знаходилися на об'єкті нападу? Чи використовували під час нападу члени організованої групи для вчинення психічного або фізичного насильства щодо потерпілих предмети, узяті з помешкання (а саме предмети, за допомогою яких потерпілих позбавляли можливості чинити опір або кликати на допомогу: скотч, мотузки, будівельні затяжні ремені тощо)? Якщо було

вбивство потерпілих, то в який саме момент: одразу після проникнення в житло потерпілих чи пізніше, у процесі нападу та подальших дій членів організованої групи? Чи був пов'язаний розбійний напад з нейтралізацією потерпілих, які чинили опір нападникам, залякуванням для отримання від потерпілих, які залишилися живими, необхідних відомостей, з усуненням свідків злочину; чи розбійний напад учинено саме з метою вбивства конкретних осіб, а додатково заволоділи грошима, цінностями, майном, що належали їм?

11. Яку зброю мали при собі члени організованої групи: вогнепальну, пневматичну, холодну; її установчі дані (зовнішній вигляд, тип, марка, маркувальні позначення, наявність дефектів), чи підлягала переробці, якщо так, то який (розсвердлювання, обрізання ствола, заміна тощо)? Як зброя потрапила до організованої групи? Чи було її викрадено (де, ким, коли), придбано (де, коли, за яку ціну, в кого)? Як було придбано боєприпаси до вогнепальної зброї?

12. Чи користувалися нападники на місці події засобами зв'язку, якщо так, то якими переговорними пристроями, хто з них, з якою метою (отримання інструкцій від лідера ОГ або надання вказівок іншим членам організованої групи, які перебували назовні)?

13. Чи зазнали члени організованої групи тілесні пошкодження внаслідок самооборони з боку потерпілих? Якщо так, то хто та які саме? Чи не супроводжувалися отримані пошкодження кровотечею? Де в такому випадку можуть знаходитися сліди крові?

14. Протягом якого проміжку часу члени організованої групи перебували в приміщенні громадян, на яке вчинено розбійний напад; хто повідомляв про необхідність залишення приміщення та чому не зустрілися зі сторонніми особами, коли виносили відібрані речі й вантажили їх у транспортний засіб?

15. Які транспортні засоби використовували для прибуття до місця вчинення розбійного нападу, кількість, вид (автомобілі, мотоцикли, вантажівки, автобуси), колір, тип кузова, марка, державний номер, характерні прикмети: номер кузова, тоноване скло, виносна антена, тощо? Чи вчиняли дії з маскуввання транспортного засобу (заміна держзнаків, приховання їх сторонніми предметами чи брудом), хто виконував ці дії? Як розміщувалися в салоні члени організованої групи на шляху до об'єкта нападу та коли від'їздили від нього, про що розмовляли, чи вживали алкоголь або наркотичні засоби? Чи не було на

шляху прямування дорожньо-транспортної пригоди? Якщо так, то де саме, якого характеру, які пошкодження отримав транспортний засіб, чи могли залишитися на місці події його частини (частинки фарби, уламки розбитого скла, фар тощо)?

16. Які речі було викрадено? У що їх пакували, куди та як доставляли? Чи реалізували викрадене, як саме та як ділили «здобич» (речами, грошима)? Як здійснювали розподіл викраденого майна (лідер організованої групи або за спільною згодою учасників нападу)? Чи були члени організованої групи, які залишилися невдоволеними результатами поділу, якщо так, хто з них; чи виникли у зв'язку із цим конфлікти, як їх вирішували? Як учасники розбійного нападу розпорядилися своєю часткою викраденого? Чи обговорювали члени організованої групи результати нападу на приміщення? Якщо так, то ким і які думки висловлювали, чи були розбіжності та конфлікти між учасниками розбійного нападу у зв'язку з обставинами злочину? Якщо були, то з якого приводу та як їх вирішували? Чи обговорювали учасники нападу те, що на місці вчинення злочину могли залишитися їхні речі, засоби маскування зовнішності, зброя або її частини, що належали нападникам? Якщо так, то хто із членів організованої групи, за яких обставин та що саме залишив?

17. Чи вживали заходів з протидії розслідуванню, які саме (швидка реалізація викраденого, знищення слідів кримінального правопорушення, створення алібі, створення схованки для викраденого та засобів вчинення нападу, від'їзд до іншого регіону тощо)?

2.6. Одночасний допит

Одночасний допит проводять під час досудового розслідування слідчий, прокурор, у провадженні якого знаходиться кримінальне провадження, а якщо в кримінальному провадженні створено слідчу групу – будь-який слідчий, що входить до складу цієї групи (ч. 9 ст. 224 КПК України). Одночасний допит доцільно проводити зі співучасниками розбійного нападу й особами, яким збували незаконно отримане майно, а також допит співучасників з іншими підозрюваними.

Допит можуть проводити як безпосередньо, так і в режимі відеоконференції під час досудового розслідування за наявності

підстав, визначених законодавцем (ч. 1 ст. 232 КПК України). Метою допиту як слідчої (розшукової) дії є завжди або отримання (збирання) доказів, або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Допит можуть проводити як за місцем проведення досудового розслідування, так і в іншому місці за погодженням з особою, яку суб'єкт розслідування має намір допитати (у лікарні, за місцем її проживання, роботи тощо). Під час допиту особа, яка його проводить, має вжити заходів для забезпечення безпеки учасників допиту, нерозголошення конфіденційної інформації, захисту особистого життя людини. За результатами проведення допиту складають протокол. Якщо допит фіксують за допомогою технічних засобів, текст показань можуть не вносити до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі в протоколі зазначають, що показання зафіксовано на носії інформації, який додають до нього¹.

До тактичного забезпечення допиту належить обрання сукупності тактичних прийомів, які слідчий планує використовувати під час допиту та планування тактичної комбінації проведення допиту. Під час обрання системи тактичних прийомів проведення допиту суб'єкт розслідування повинен керуватися критеріями їх допустимості. До технічного забезпечення допиту належать: підготовка необхідних бланків протоколів, паперу, приладь для письма, оргтехніки, технічних засобів звуко- та відеофіксації; забезпечення за необхідності охорони; підготовка приміщення для допиту; підготовка речових доказів і документів, які можна демонструвати в процесі допиту та надавати для ознайомлення. Складання плану проведення допиту є завершальною стадією підготовки до проведення допиту. План може бути усним чи письмовим, стислим або розгорнутим. Письмовий план переважно складають для допитів, пов'язаних із з'ясуванням широкого кола обставин, з використанням вихідної інформації, зокрема оперативної, складних у тактичному аспекті. Під час підготовки до нескладних допитів припустимим є усне планування або складання плану за спрощеною формою, іноді у вигляді переліку запитань до допитуваної особи. За необхідності план допиту може бути

¹ Копча В. В., Копча Н. В. Криміналістична техніка, тактика і методика : навч. посіб. Одеса : Гельветика, 2022. С. 174.

доповнено схемами зв'язків допитуваної особи/осіб з іншими учасниками кримінального провадження, епізодів кримінально протиправних діянь, місць вчинення певних дій, структури організованої групи тощо. Підготовка до проведення допиту охоплює три основні елементи: організаційний – забезпечення раціонального проведення допиту; змістовний – визначення повноти і взаємозв'язку обставин, що підлягають встановленню; тактичний – обрання відповідних засобів і прийомів вирішення конкретних завдань допиту¹.

Предмет допиту залежить від характеру розслідуваного кримінального правопорушення. Стосовно злочинів, що вчиняють організовані злочинні групи, можуть бути названі обставини, що мають надзвичайно важливе значення для цієї категорії злочинів. До типових обставин можуть бути віднесені: 1) організований характер злочину: механізм злочинної події; як вчиняли злочини, їхня тривалість, поширеність; наявність злочинної діяльності постійного характеру; планований характер злочинної діяльності; прагнення до розширення сфер діяльності; використання вогнепальної зброї та засобів зв'язку; наявність контактів зі співробітниками правоохоронних та інших державних органів та ін.; 2) наявність і склад організаційного формування: кількість учасників злочинної діяльності; ієрархічна структура злочинної групи; наявність розподілу ролей; форми взаємодії в злочинному угрупованні; стабільність складу групи, правила поведінки в групі тощо; 3) базовий елемент злочинної діяльності організованої злочинної групи: господарсько-економічна діяльність членів угруповання; участь у тіньовому бізнесі; місця зосередження ядра та членів злочинного формування; незаконна діяльність групи; зв'язки злочинної групи з підприємцями і злочинним світом; місце угруповання в кримінальному середовищі; прикриття злочинної діяльності легальними структурами; участь членів злочинної групи в політичній діяльності тощо.

Під час визначення доцільності проведення одночасного допиту декількох осіб під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованою групою, необхідно враховувати: становище учасників в ієрархії злочинної групи, їх соціальний статус, співвідношення лідерства й підпорядкованості, вплив членів організованої групи один на

¹ Копча В. В., Копча Н. В. Криміналістична техніка, тактика і методика : навч. посіб. Одеса : Гельветика, 2022. С. 178.

одного, ступінь імовірності здійснення негативної протидії, настання небажаних ексцесів. Недоцільно проводити одночасний допит між свідком і підозрюваним, якщо свідок не відчуває належної захищеності¹.

2.7. Огляд місця події

З огляду на те, що **огляд місця події** є основною інформативно-пошуковою слідчою дією, законодавець закріпив в ч. 1 ст. 237 КПК України можливість у невідкладних випадках проводити його ще до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Зазначене пов'язано з тим, що саме своєчасне та вміле проведення огляду дає змогу отримати важливу інформацію, що має доказове значення, сприяє висуненню версій та плануванню розслідування; виявленню та вилученню предметів – носіїв доказової інформації, а згодом призначенню низки судових експертиз. Результативність огляду місця події стосовно зазначених видів злочинів залежить насамперед від того, чи було застосовано на кожному з етапів (підготовчому, робочому та заключному) відповідні криміналістичні прийоми, методи його проведення та фіксації. Важливу роль у його проведенні відіграє також розуміння типових слідів, що найчастіше залишаються на місці події щодо досліджуваного виду кримінальних правопорушень².

Якщо після події минув значний проміжок часу, доцільно спочатку детально допитати потерпілого про обставини події, а потім проводити огляд місця події, зосереджуючи увагу на ділянках, які містять доказову інформацію. Огляд одягу потерпілого, його пояснення допомагають встановити картину події та сприяють правильній побудові огляду³.

Під час розслідування таких кримінальних правопорушень для проведення огляду місця події, згідно з положеннями ч. 3 ст. 237 КПК України, необхідно, щоб до складу слідчо-оперативної

¹ Мірковець О. М. Розслідування розбоїв, вчинених організованою групою в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2021. С. 169.

² Щербакова Г. Огляд місця події під час розслідування грабежів та розбоїв. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 264.

³ Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник. Київ : Ін Юре, 2016. С. 392.

групи було залучено спеціалістів для надання слідчому консультацій з питань, що потребують спеціальних знань і навичок щодо порядку й особливостей виявлення, вилучення закріплення та пакування слідів й об'єктів-слідоносіїв, можливості дослідження виявлених слідів, об'єктів, речей, документів, доцільності вирішення певних питань, а також потреби залучення для цього інших спеціалістів. Інспектор-криміналіст має надавати допомогу слідчому в описі специфічних ознак (виду та кількості виявлених слідів, їх локалізації, способу виявлення тощо)¹. У разі дослідження обставин розбійного нападу, вчиненого із застосуванням вогнепальної зброї, де є постраждалі, можуть бути залучені до участі в проведенні огляду місця події працівники Експертної служби МВС України в складі спеціалізованої пересувної лабораторії². Необхідно на місці події здійснювати пошук гільз, куль, дробу, пижів. За допомогою куль і гільз можна визначити вид, систему та калібр зброї, з якої стріляли, а також кількість зброї. Знайдені сліди застосування різної зброї є підтвердженням причетності до розбою групи осіб. Це надасть можливість ідентифікувати вилучену зброю в підозрюваних осіб.

Виявлені на місці події сліди рук, взуття, загублені злочинцем речі, недопалки – це не тільки сліди-предмети, а й носії запахових слідів. Необхідно визначити місця, яких злочинець торкався руками (тримав залишену зброю, ніж, інші предмети), ці предмети – носії запахової інформації, тому треба їх вилучати й упаковувати герметично. Типовими для цих злочинів є наявність слідів боротьби злочинця із жертвою. Їх слід шукати на ґрунті, підлозі й предметах, а також на одязі потерпілого та злочинця. Якщо з моменту вчинення злочину минув незначний проміжок часу, ефективні результати може мати застосування службово-розшукової собаки³.

¹ Щербакова Г. Огляд місця події під час розслідування грабежів та розбоїв. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 262.

² Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ МВС України від 3 листоп. 2015 р. № 1339. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

³ Лук'янчиков Б. Є., Лук'янчиков Є. Д. Сліди злочину – джерело інформації про його подію. *Сучасні проблеми інформатизації органів внутрішніх справ України*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 15 берез. 2001 р.). Київ, 2002. С. 65.

Важливо розширювати межі огляду місця події для виявлення слідів, які мають значення в цьому кримінальному провадженні, і встановити наявність та характер змін в обстановці місця події, а також з'ясувати наявність на місці події слідів, що характеризують спосіб вчинення розбою, використані пристрої та знаряддя.

Для повноти збереження слідчої інформації важливо долучати до протоколу огляду місця події додаток до протоколу фототаблиці за наслідками огляду; проведення огляду місця події не розрізнено, а у взаємодії слідчого з інспекторами-криміналістами; у повному обсязі використовувати науково-технічні засоби й максимально застосовувати службово-розшукового собаку.

Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюють з обов'язковою участю не менше ніж двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених ст. 615 КПК України. Відповідно до ч. 7 ст. 223 КПК України, понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого й потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження. Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

2.8. Пред'явлення для впізнання особи та речей

Слідча (розшукова) дія *пред'явлення для впізнання особи та речей* полягає в демонструванні потерпілому або свідку речей, які були відібрані зловмисниками під час розбійного нападу, та речей, які були в зловмисників або на зловмисниках під час вчинення нападу, а також передбачає пред'явлення особи для впізнання не тільки за зовнішнім виглядом і зовнішніми прикметами, а й за голосом, ходою, сукупністю ознак. Впізнання можуть проводити не тільки в безпосередній присутності потерпілого, свідка під час пред'явлення особи для впізнання, а й за фотознімками або матеріалами відеозапису.

Пред'явлення для впізнання не належить до слідчих (розшукових) дій, проведення яких, відповідно до кримінального процесуального закону, є обов'язковим. Необхідність у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії щоразу визначає особа, яка здійснює

досудове розслідування, відповідно до слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування¹.

Важливе значення в отриманні підстав для проведення впізнання має проведення попереднього допиту особи, яка впізнає. Однозначно, такий допит є обов'язковою умовою для проведення впізнання. Впізнання вважають неправомірним, якщо особа, яка впізнає, попередньо не була допитана щодо прикмет та особливостей, за якими вона може впізнати вказані нею об'єкти. Неправомірним доказове значення результатів пред'явлення для впізнання буде й тоді, коли особа, яка впізнає, попередньо бачила особу або предмет напередодні впізнання, а тому слідчому необхідно застосувати заходи щодо недопущення таких фактів².

Пред'явлення речей для впізнання (ст. 229 КПК України). У процесі досудового розслідування пред'явлення для впізнання проводять, порівняно з іншими слідчими (розшуковими) діями, не так часто. Однак безумовними є важливість, інформативність і доказове значення цієї слідчої (розшукової) дії. У деяких кримінальних провадженнях саме пред'явлення особи для впізнання виявляється центральною слідчою (розшуковою) дією, на основі якої здобувають беззаперечні обвинувальні докази, на підставі яких ґрунтується обвинувальний акт. Аналогічні за доказовим значенням результати, які дає ця слідча (розшукова) дія, неможливо отримати іншим способом³.

Така слідча (розшукова) дія полягає в демонструванні потерпілому, свідку або підозрюваному об'єкта в передбаченому законом порядку, який, за версією суб'єкта розслідування, особа спостерігала раніше та зберегла в пам'яті його образ з метою встановлення його тотожності. Річ, що підлягає впізнанню, пред'являють особі, яка впізнає, серед інших однорідних речей одного виду, без істотних відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше ніж три. Особі, яка

¹ Герасимова О. І., Ряшко О. В. Пред'явлення для впізнання як слідча (розшукова) дія у кримінальному провадженні. *Jurnalul Juridicna țional: teorie și practică*. 2021. Noiembrie. С. 81.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. Харків : Одісей, 2013. С. 328.

³ Герасимова О. І., Ряшко О. В. Пред'явлення для впізнання як слідча (розшукова) дія у кримінальному провадженні *Jurnalul Juridicna țional: teorie și practică*. 2021. Noiembrie. С. 82.

впізнає, пропонують вказати на річ, яку вона впізнає, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала. Якщо інших однорідних речей немає, особі, яка впізнає, пропонують пояснити, за якими ознаками вона впізнала річ, яку їй пред'являють в одному екземплярі.

Відповідно до ч. 1 ст. 229 КПК України, перед тим, як пред'явити для впізнання річ, слідчий, прокурор або захисник спочатку запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, опитує про ознаки цієї речі й обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складають протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати ознаки, за якими впізнає річ, проте може впізнати її за сукупністю ознак, особа, яка проводить процесуальну дію, зазначає це в протоколі. Заборонено попередньо показувати особі, яка впізнає, річ, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, і надавати інші відомості про її прикмети.

Пред'явлення особи для впізнання. Згідно зі ст. 228 КПК України, можна здійснювати пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходом, а впізнання за голосом слід здійснювати поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання. Під час пред'явлення особи для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти. Відповідно до ч. 4 ст. 228 КПК України, з метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання можуть проводити в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням. Про умови проведення такого впізнання та його результати зазначають у протоколі. Особу, яка підлягає впізнанню, пред'являють особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї самої статі, яких має бути не менше ніж три і які не мають істотних відмінностей у віці, зовнішності й одязі. Перед тим як пред'явити особу для впізнання, їй пропонують за відсутності особи, яка впізнає, зайняти будь-яке місце серед інших осіб, яких пред'являють (ч. 2 ст. 228 КПК України). Також перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясовує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, обставини, за яких вона бачила цю особу, про що складає протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі

зазначають, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Заборонено попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яку має бути пред'явлено для впізнання, і надавати інші відомості про прикмети цієї особи (ч. 1 ст. 228 КПК України). Особі, яка впізнає, пропонують вказати на особу, яку вона має впізнати, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала. За необхідності впізнання можуть проводити за фотознімками, матеріалами відеозапису. Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання. Фотознімок з особою, яка підлягає впізнанню, пред'являють особі, яка впізнає, разом з іншими фотознімками, яких повинно бути не менше ніж три. Фотознімки, які пред'являють, не повинні мати істотних відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення. Особи на інших фотознімках повинні бути тієї самої статі й не повинні мати істотних відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

Людина, яку будуть впізнавати на фотографії, повинна бути зображена так, як й інші особи на фотографіях, тобто щоб нічим не виділятися серед інших (усі фотографії повинні бути пронумеровані, одного розміру тощо)¹.

Матеріали відеозапису із зображенням особи, яка підлягає впізнанню, можуть бути пред'явлені лише за умови зображення на них не менше ніж чотирьох осіб, які повинні бути тієї самої статі й не повинні мати істотних відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

Відповідно до ст. 231 КПК України, про проведення пред'явлення для впізнання складають протокол, у якому докладно зазначають ознаки, за якими особа впізнала особу, річ чи труп, або зазначають, за сукупністю яких саме ознак особа впізнала особу, річ чи труп. У разі проведення пред'явлення для впізнання згідно з правилами, передбаченими частинами п'ятою і шостою статті 228 КПК України, у протоколі, крім відомостей, передбачених цією статтею, обов'язково зазначають, що пред'явлення для впізнання проводили в умовах, коли особа, яка

¹ Новіков М. В., Крушеницький А. В. Пред'явлення для впізнання особи в кримінальному провадженні. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 401.

пред'явлена для впізнання, не бачила й не чула особи, яка впізнає, а також вказують всі обставини та умови проведення такого пред'явлення для впізнання. У такому разі анкетні дані особи, яка впізнає, до протоколу не вносять і не долучають до матеріалів досудового розслідування.

Якщо проводили фіксування перебігу слідчої (розшукової) дії технічними засобами, до протоколу додають фотографії осіб, речей або трупа, що пред'являли для впізнання, матеріали відеозапису. У разі якщо пред'явлення для впізнання проводили в умовах, коли особа, яку пред'явили для впізнання, не бачила й не чула особи, яка впізнає, усі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлено особу, яка впізнавала, зберігають окремо від матеріалів досудового розслідування.

2.9. Освідування особи

Під час розслідування розбійних нападів на помешкання громадян (ч. 3 ст. 187 КПК України – від семи до дванадцяти років – особливо тяжкий), у разі завдання тілесних ушкоджень *потерпілим* шляхом: зв'язування кінцівок, тулуба інші дії для обмеження руху потерпілих, заклеювання липкою стрічкою або затикання рота, фізичне катування шляхом завдання ударів або застосування холодної, вогнепальної зброї, інших предметів), а також під час опору потерпілих завдання *нападникам* фізичних ушкоджень тіла (подряпини, різні види забиття, опіки, укуси, та інші поранення (під час освідування в таких осіб вилучають піднігтьову речовину або нігті коротко зрізують і направляють для дослідження)) доцільно (ч. 1 ст. 241 КПК України) дізнавачу, слідчому, прокурору здійснювати освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на його тілі, одязі, у якому він перебуває, слідів кримінального правопорушення та їх вилучення або виявлення особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Юридичною підставою проведення цієї слідчої дії є постанова прокурора (ч. 2 ст. 241 КПК України). Він може винести її за власною ініціативою або за клопотанням слідчого, вона є обов'язковою для освідуваного. У разі необхідності освідування можуть проводити в примусовому порядку, за участю судово-медичного експерта, лікаря або спеціаліста. Для проведення освідування слідчий зобов'язаний

запросити не менше ніж дві незаінтересовані особи (понятих) або застосувати безперервний відеозапис цієї слідчої дії (ч. 7 ст. 223 КПК України). Запрошення понятих вважають необхідним, щоб убезпечити себе від неправомірних скарг на дії слідчого¹.

Порядок, умови та правила освідкування визначено в ст. 241 КПК України. Фактичною підставою прийняття рішення про проведення цієї слідчої (розшукової) дії слід вважати наявність інформації, що на тілі особи (підозрюваного, потерпілого, свідка) можуть бути виявлені сліди кримінального правопорушення або особливі прикмети. Такі відомості можуть міститися в різноманітних джерелах і мати не тільки ймовірний, як вважають деякі науковці, а й достовірний характер.

Примусове освідкування свідка можливе за наявності даних вважати, що на його тілі можуть бути виявлені сліди злочину або інші докази, що мають значення для встановлення обставин злочину, а також оцінки правдивості його показань². Про проведення освідкування складають протокол, копію якого надають особі, освідкування якої здійснювали.

В окремих випадках освідкування особи може бути пов'язано з оголенням особи, яку освідкують. Закон визначає, що освідкування, яке супроводжують оголенням освідкуваної особи, здійснюють особи тієї самої статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яку освідкують. Проте закон встановлює категоричне правило, за яким слідчий, прокурор не вправі бути присутніми під час освідкування особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу, що підлягає освідкуванню (тобто навіть за наявності згоди особи, яку освідкують). Перед початком освідкування особі оголошують постанову прокурора і пропонують добровільно пройти освідкування. У разі відмови особи пройти освідкування добровільно, таку СРД може бути проведено в примусовому порядку. За результатами проведення освідкування складають

¹ Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчикова В. Є. Учасники освідкування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. № 1. С. 132.

² Савицький Д. О. Захист прав особи при проведенні освідкування. *Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2012 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 25.

протокол. У разі проведення освідування в примусовому порядку, копію протоколу в обов'язковому порядку вручають особі, яку освідують¹.

2.10. Використання спеціальних знань під час розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї

Прийняття слідчим рішення про необхідність залучення судового експерта та проведення судової експертизи відбувається під час виявлення конкретних об'єктів, дослідження яких потребують застосування спеціальних знань. Тому таке рішення приймають у процесі проведення слідчих (розшукових) дій, таких як огляд місця події.

Важливим елементом використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із завданням тілесних ушкоджень, є оцінка висновку експерта. Слід одразу зазначити, що висновок експерта не має переваги, порівняно з іншими доказами. Крім того, відповідно до ч. 10 ст. 101 КПК України, висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, що здійснює провадження, однак незгода з ним повинна бути вмотивована у відповідних процесуальних документах.

У тих випадках, коли після ознайомлення з висновком експертизи в слідчого виникнуть додаткові запитання, він може здійснити допит експерта. Ця форма використання спеціальних знань припустима за умови, якщо опитуваному експерту не потрібно буде проводити які-небудь дослідження для роз'яснення або доповнення свого висновку².

Експерт-криміналіст:

бере участь в огляді місця події з метою виявлення та закріплення слідів злочину й злочинця, предметів і документів, які можуть бути доказами;

надає слідчому допомогу у виявленні, фіксації, вилученні та пакуванні слідів і предметів, які мають доказове значення;

¹ Залозний Р. Ю. Криміналістичне забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування розбійних нападів, вчинених на водіїв автотранспортних засобів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 5. Ч. 2. С. 144.

² Сафронов С. О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень. Харків: С.А.М., 2003. С. 102.

виконує фото- та відеозйомку;

проводить на місці події експрес-аналіз і дослідження виявлених слідів, знарядь злочину, предметів та документів, робить попередні висновки про механізм утворення й належності слідів або їх придатності до ідентифікації;

у межах своєї компетенції пояснює слідчому походження виявлених слідів і предметів, їх ідентифікаційні властивості та можливе відношення до вчиненого розбійного нападу на помешкання громадян із застосуванням зброї;

сприяє в описі виявлених слідів і предметів під час складання протоколу огляду місця події;

використовує криміналістичні засоби виявлення та фіксації слідів, інформує слідчого про результати їх застосування¹.

Слідова картина розбоїв з проникненням у помешкання громадян із застосуванням зброї залежить від місця вчинення злочину, використовуваних засобів нападу, проникнення в приміщення, відмикання заборів, злому перешкод, виду предметів безпосереднього посягання. Для таких розбійних нападів характерні переважно матеріальні сліди злочинця і знарядь вчинення злочину на предметах обстановки місця події та предметах і речах, що були об'єктом нападу.

Використовувати сліди, що залишені на місці злочину, можливо за слідами ніг, відбитками пальців, слідами зубів, проводячи відповідні види криміналістичної експертизи з метою здійснення порівняльного дослідження відбитків, відібраних експериментальним шляхом у підозрюваного.

Сліди рук, взуття, відірвані гудзики, зірвані зі зловмисника сережки, клаптики матерії від одягу, клаптики паперу, предмети особистої гігієни (гребінець, люстерко, помада), недопалки, що випали, стріляні гільзи, інші предмети, залишені злочинцями, – це не тільки сліди-предмети, а й носії запахових слідів. Аналіз виявлених слідів рук і взуття дає змогу висунути версії: про антропологічні дані нападників, їх вік, кількість, характер переміщення тощо. Для виявлення запахових слідів необхідно встановити, де злочинець торкався предметів, оскільки ці предмети є носіями запахової інформації, їх необхідно вилучити та герметично упакувати, або запаховий

¹ Попередження та розкриття розбійних нападів на квартири громадян : практ. посіб. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т Харків. нац. ун-т, 2009. С. 76.

слід відібрати на сорбент (марлевий, фланелевий тампон, активовану вугільну тканину). Сліди крові: мазки, бризки на предметах обстановки, одягу, підлозі або ґрунті – мають важливе значення для розслідування кримінального правопорушення, а тому важливо їх виявити, зафіксувати, вилучити й упакувати. Під час вчинення розбою з проникненням у помешкання громадян тілесні ушкодження можуть бути завдані не лише потерпілому, а й підозрюваному (унаслідок активного опору з боку потерпілого). У такому випадку підозрюваний обов'язково повинен бути підданий судово-медичній експертизі, передусім з огляду на ті тактичні особливості, що й потерпілий. Останніми роками під час розслідування кримінальних правопорушень набувають певного поширення генноідентифікаційні експертизи, головним завданням яких є ідентифікація конкретної особи на основі генетичної інформації, що є в біологічних частинках – шматочках шкіри, а також у рідинах – слині, крові, поту¹. На відкритій місцевості слід вилучати зразки ґрунту, рослинності, а з асфальту або паркетної підлоги в закритому приміщенні – мікросліди пилу, бруду на липку плівку типу «Скотч» або дактилоскопічну плівку.

Аналізована категорія кримінальних правопорушень вирізняється вчиненням тілесних ушкоджень і вбивств. Якщо в підозрюваної особи виявляють цінності та речі, які не належать їй, то їх поверхню необхідно дослідити на наявність слідів не тільки потерпілого, а й зловмисника. Не тільки на одязі та взутті підозрюваної особи доцільно шукати мікросліди з місця події, а й на тілі, що можуть залишитися від потерпілого під час боротьби нападників з ним.

У разі виявлення в підозрюваного речей, цінностей, які не належать йому, слід ураховувати, що на них можуть залишитися сліди як потерпілого, так і злочинця. На одязі, взутті й тілі підозрюваного необхідно шукати мікросліди з місця події.

Також варто виявляти засоби завдання тілесних ушкоджень і вбивств, на яких можливі дактилоскопічні,

¹ Завидняк В. І. Призначення експертиз у провадженнях щодо злочинів, вчинених із особливою жорстокістю. *Міжнародний юридичний вісник*. 2015. Вип. 1. С. 81.

трасологічні, біологічні та інші сліди, а також мікросліди й мікрооб'єкти з місця злочину¹.

В умовах воєнного стану розширюється коло знарядь вчинення таких кримінальних правопорушень, що зумовлює необхідність проведення судових експертиз різних видів зброї, вибухових речовин і пристроїв тощо. Для ефективного розслідування таких злочинів важливе значення має цілеспрямований пошук знарядь вчинення протиправних дій (різні види зброї, засоби завдання тілесних ушкоджень, знаряддя проникнення до приміщення тощо) для виявлення та вилучення з метою подальшого експертного дослідження дактилоскопічних, трасологічних, слідів біологічного походження, волокон одягу зловмисників і потерпілих, а також інших мікрослідів і мікрооб'єктів з місця злочину для подальшої ідентифікації особи злочинця². Увагу слід зосереджувати на засобах вчинення злочину, якими часто є кастети, ножі, вогнепальна та пневматична зброя, гумові кийки, біти тощо³. Слід зазначити, що в практиці експертних установ України нині основну частину об'єктів криміналістичного дослідження становлять заводські зразки видів зброї, насамперед вогнепальної. Проте до системи індивідуальної зброї належать також історично сформовані види зброї (холодна, метальна, пневматична, вибухова та порівняно нові – газова й електрошокова), хоча віднесення до зброї об'єктів електрошокового та хімічного впливу на людину викликає певні дискусії. Учені-криміналісти зауважують, що список різновидів індивідуальної зброї має тенденцію до розширення. Учиняючи розбійні напади на помешкання громадян, зловмисники не обмежуються одним видом зброї. Оскільки напади переважно мають груповий характер, то й озброєння кожного з учасників може суттєво різнитися. Вчиняючи один розбійний напад на помешкання громадян, члени злочинної групи можуть застосовувати різну

¹ Заєць О. М., Цільмак О. М., Янковий М. О. Методика розслідування грабежів та розбоїв : лекція. Одеса : Одес. нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 3. URL : <https://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/lecia-22.pdf>.

² Брисковська О. М., Дякін Я. О. Значення судових експертиз під час розслідування розбійних нападів із застосуванням зброї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т. 2. № 76. С. 150.

³ Берназ В. Д., Салтєвський М. В. Криміналістика : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2010. С. 301.

зброю та інші предмети нападу – від газового балончика, металевого лома до обрізу мисливської рушниці, пістолета тощо. Для розслідування розбійних нападів на помешкання громадян із застосуванням зброї є потреба у встановленні всіх видів зброї та засобів вчинення злочину, зокрема для отримання слідів біологічного походження та проведення експертизи із судової молекулярної генетики для ідентифікації особи злочинця, якій належить ДНК¹.

Під час розслідування такої категорії злочинів, крім експертних досліджень, доцільно проводити й інші криміналістичні експертизи:

- експертизи вогнепальної зброї та бойових припасів до неї;

- експертизи холодної зброї;
- трасологічної експертизи, зокрема експертизи слідів ніг і взуття зловмисників, слідів транспортних засобів;

- дактилоскопічної експертизи;
- експертизи механічних пошкоджень одягу;
- експертизи нашарувань на одязі (взутті);
- портретної експертизи;
- експертизи відеозвукозапису;
- експертизи вибухових пристроїв, вибухових речовин і продуктів вибуху (пострілу);

- експертизи матеріалів, речовин і виробів (серед них ґрунтознавчі експертизи);

- одорологічної експертизи тощо².

Питання щодо тактичних особливостей призначення цих експертиз докладно розглянуто в криміналістичній літературі, нормативно їх закріплено в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженій наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5 (у редакції від 2 лютого 2023 року № 451/5)³.

¹ Вознюк А. А., Арешонков В. В. Озброєність банди: кримінально-правові та криміналістичні проблеми. *Криміналістичний вісник*. 2013. № 1 (19). С. 18–22.

² Загородний І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. С. 185.

³ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних

У низці випадків для вирішення питань, що виникають під час розслідування фактів розбійних нападів на помешкання громадян, що вчиняють із застосуванням зброї, постає потреба одночасного використання знань з різних галузей науки й техніки (криміналістики, медицини, хімії, біології тощо). У таких випадках слідчий призначає комплексну експертизу, за результатами якої експерти в різних галузях знань складають один спільний висновок із зазначенням того, які дослідження виконав кожен з них і яких висновків дійшов. Здебільшого в таких випадках призначають комплексну медико-криміналістичну експертизу¹.

Застосування судово-молекулярної генетичної експертизи

Приклад 1. 11 квітня 2021 року троє невідомих осіб проникли до помешкання пенсіонерів у селі Коровія Глибоцького району. Зловмисники завдали їм тілесних ушкоджень і заволоділи грошима в сумі 200 доларів США і 5000 гривень.

Під час досудового розслідування поліцейські встановили, що троє жителів з непідконтрольної Україні території прибули на Буковину з корисливою метою незаконного збагачення. Проникнувши до помешкання пенсіонерів, зловмисники кабелем зв'язали потерпілих і вимагали гроші. Після заволодіння коштами чоловіки втекли з місця події в невідомому напрямку.

За результатами проведених слідчо-розшукових дій правоохоронці встановили особи трьох нападників. Одного з них – 57-річного жителя Донецької області – буковинські поліцейські затримали після вчинення аналогічного злочину на території сусідньої області.

Судова молекулярно-генетична експертиза підтвердила причетність затриманого до розбійного нападу на Буковині. На поверхні кабелю, яким зв'язували потерпілу, експерти знайшли біологічні зразки нападника. Підозрюваному інкримінують вчинення злочину, передбаченого частиною 3 статті 187 (Розбій)

рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

¹ Загородний І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. С. 186.

КК України. Зловмиснику загрожує позбавлення волі строком до дванадцяти років із конфіскацією майна¹.

Приклад 2. Наприкінці серпня 2014 року в місті Деражня Хмельницької області о 05 год 00 хв житель Вінниччини разом із трьома іншими чоловіками, особи яких слідчі так і не встановили, одягнені в чорні маски та рукавички, перелізли через паркан домогосподарства та вдерлися до спальні, де спало подружжя. Двері до оселі були відчинені. Увірвавшись, нападники одразу забризкали очі жертвам перцевим газом. Однак подружжя чинило опір грабіжникам.

Обвинувачений боровся із жінкою, завдаючи їй ударів по обличчю і тілу, потім став душити її. Йому допомагав ще один із чоловіків, він став бити жертву металевим ломиком по голові. Ще один із нападників у цей час бився з господарем будинку, намагався застосувати саморобний обріз, виготовлений із мисливської рушниці. Одночасно в коридорі будинку ще один зловмисник вступив у сутичку з донькою господарів, що кинулася батькам на допомогу, бив її, намагався душити, погрожував предметом, схожим на пістолет.

Через сильний опір нападники невдовзі втекли. На місці злочину залишили балаклави та бейсболку зі слідами крові, обріз рушниці, ломик, викрутки, газові перцеві балончики, рюкзак із долотом і пристроєм для відкривання замків.

Того самого дня пізно ввечері обвинувачений із забійною раною голови звернувся до хірургічного відділення Жмеринської центральної районної лікарні. За даними експертизи, генетичні ознаки клітин, виявлених на знайдених на місці злочину бейсболці та балаклаві, збіглися з генетичними ознаками зразка крові обвинуваченого.

Батьки та їхня донька отримали численні садна, крововиливи й ушкодження легкого ступеня тяжкості, що призвели до короткотривалого розладу здоров'я.

Хмельницький міський районний суд розцінив дії обвинуваченого як напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя та здоров'я, вчинений за попередньою змовою групою осіб і поєднаний з проникненням у житло, та кваліфікував його за ч. 3 ст. 187 КК України (розбій з проникненням у житло).

¹ Слідчі завершили досудове розслідування розбійного нападу на Буковині. 2020. URL : <https://cv.npu.gov.ua/news/slidchi-zavershili-dosudove-rozsliduvannya-rozbiynogo-napadu-na-bukovini>.

Допитаний у судовому засіданні обвинувачений спочатку судового розгляду свою вину в інкримінованому йому правопорушенні не визнавав і заперечував причетність до його вчинення. Однак після дослідження всіх доказів і вирішення клопотань підтвердив свою причетність до розбійного нападу на сім'ю.

Суд вказав на низку обставин, які обтяжують покарання обвинуваченого. Це вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою, а також рецидив злочинів, адже чоловік уже двічі був судимий, зокрема за крадіжку.

Вирок суду – 9 років позбавлення волі з конфіскацією майна, крім житла. Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою суд залишив обвинуваченому до набрання вироком чинності. На вирок може бути подано скаргу до Хмельницького апеляційного суду протягом тридцяти днів з дня його проголошення¹.

¹ Хмельницький міськрайонний суд засудив жителя Вінниччини на 9 років позбавлення волі за розбій. 2021. URL: <https://kmm.km.court.gov.ua/sud2218/pres-centr/general/1216599/>.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламський С. Є. Роль взаємодії слідчого з іншими органами і підрозділами при розслідуванні кримінальних правопорушень. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917– 2017 рр.)* : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (Харків, 25 листоп. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 42–43.
2. Бахін В. П. Гончаренко. В. Г. Як розкриваються злочини. *Криміналістика у питаннях та відповідях*. Київ, 1996. 198 с.
3. Біленчук П. Д., Гель А. П., Семаков Г. С. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 510 с.
4. Богатиков О. В. Актуальні питання протидії незаконним заволодінням транспортними засобами, учиненим організованими групами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. Т. 121. № 4. С. 31–35.
5. Бондар В. С., Солодовніков А. Г., Дехтярьов Є. В. Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами : навч.-метод. посіб. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 276 с.
6. Брисковська О. М., Дякін Я. О. Особливості вчинення розбійних нападів на житло громадян під час воєнного стану. *Київський часопис права*. 2022. № 3. С. 121–126.
7. Брисковська О. М., Дякін Я. О. Значення судових експертиз під час розслідування розбійних нападів із застосуванням зброї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т. 2. № 76. С. 150–155.
8. Брисковська О. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні незаконних заволодінь транспортними засобами. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25 листоп. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 88–91.
9. Витяг з Ухвали Придніпровського районного суду м. Черкаси від 2 лют. 2022 р. Справа № 711/758/22. Провадження № 1-кк/711/254/22. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/103001512>.
10. Вознюк А. А., Арешонков В. В. Озброєність банди: кримінально-правові та криміналістичні проблеми. *Криміналістичний вісник*. 2013. № 1 (19). С. 18–22.

11. Герасимова О. І., Ряшко О. В. Пред'явлення для впізнання як слідча (розшукова) дія у кримінальному провадженні. *Jurnalul Iuridicna țional: teorie și practică*. 2021. Noiembrie. С. 81–87.

12. Гришук В. К. Напад у кримінальному праві. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. Київ : Укр. енцикл., 2002. Т. 4 : Н–П. 720 с.

13. Грібов М. Л. Види візуального спостереження у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 11–17.

14. Грібов М. Л., Венедіктов А. А., Никипорець С. М. Допустимість доказів, одержаних у процесі спостереження за особою, річчю або місцем. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 49–60.

15. Довбаш Р. С. Допит свідків та підозрюваних (обвинувачених) у справах про злочини, що пов'язані з незаконним відшкодуванням ПДВ. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2008. № 2. С. 185–193.

16. Завидняк В. І. Призначення експертиз у провадженнях щодо злочинів, вчинених із особливою жорстокістю. *Міжнародний юридичний вісник*. 2015. Вип. 1. С. 78–82.

17. Загородний І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. 243 с.

18. Заєць О. М., Цільмак О. М., Янковий М. О. Методика розслідування грабежів та розбоїв : лекція. Одеса : Одес. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 16 с. URL: <https://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/lecia-22.pdf>.

19. Залозний Р. Ю. Криміналістичне забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування розбійних нападів, вчинених на водіїв автотранспортних засобів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 5. Ч. 2. С. 141–146.

20. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

21. Кобець С. В. Особливості допиту свідка та потерпілого під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Аналітично-порівняльне правознавство*.

2022. № 3. С. 232–237. doi: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.42>.

22. Коваленко А. В. Особливості допиту потерпілого від посягань на життя та здоров'я журналіста. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 1. С. 121–124.

23. Берназ П. В. Поняття «Криміналістична характеристика злочину». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. С. 30–34.

24. Копча В. В., Копча Н. В. Криміналістична техніка, тактика і методика : навч. посіб. Одеса : Гельветика, 2022. 286 с.

25. Криміналістична характеристика грабєжів і розбійних нападів. URL: <http://yport.inf.ua/271-kriminalisticheskaya-harakteristika-57323.html>.

26. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

27. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. Харків : Одісей, 2013. 1104 с.

28. Берназ В. Д., Салтевський М. В. Криміналістика : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2010. 46 с.

29. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчикова В. Є. Учасники освідування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. № 1. С. 121–132.

30. Лук'янчиков Б. Є., Лук'янчиков Є. Д. Сліди злочину – джерело інформації про його подію. *Сучасні проблеми інформатизації органів внутрішніх справ України : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 15 берез. 2001 р.)*. Київ, 2002. С. 64–73.

31. Лисенко В. В., Лисенко О. В. Особливості оперативно-розшукового забезпечення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 246–255.

32. Мірковець О. М. Розслідування розбоїв, вчинених організованою групою в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2021. 258 с.

33. На Дніпропетровщині під час розбійного нападу на фермера затримано учасників злочинної групи. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3012559-na-dnipropetrovsini-pid-cas-rozbijnogo-napadu-na-fermera-zatrimano-ucasnikiv-zlocinnoi-grupi.html>.

34. Никипорець С. М. Процесуальний порядок проведення спостереження за особою, річчю або місцем. *Кримінальне*

судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 197–200.

35. Новіков М. В., Крушеницький А. В. Пред'явлення для впізнання особи в кримінальному провадженні. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 399–402.

36. Попередження та розкриття розбійних нападів на квартири громадян : практич. посіб. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т Харків. нац. ун-т, 2009. 185 с.

37. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

38. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

39. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ МВС України від 3 листоп. 2015 р. № 1339. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

40. Протидія розбоям підрозділами Національної поліції України : метод. рек. / [М. В. Бурак, О. М. Брисковська, Р. С. Горбач та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 130 с.

41. Розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених організованими групами : метод. рек. / [О. М. Брисковська, О. В. Богатиков, С. В. Бондар та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 60 с.

42. Савицький Д. О. Захист прав особи при проведенні освідування. *Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2012 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 24–26.

43. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.
44. Сафронов С. О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень. Харків : С.А.М., 2003. 175 с.
45. Слідчі завершили досудове розслідування розбійного нападу на Буковині. 2020. URL : <https://cv.npu.gov.ua/news/slidchi-zavershili-dosudove-rozsliduvannya-rozbiynogo-napadu-na-bukovini>.
46. Телійчук В. Г., Приступа Д. В. Щодо питання протидії підрозділами кримінальної поліції розбоям. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 271–276.
47. Трьом мародерам, яких затримали на блокпосту в Житомирі після крадіжки в Ірпені, обрали запобіжні заходи. URL: https://www.zhitomir.info/news_206876.html.
48. Хмельницький міськрайонний суд засудив жителя Вінниччини на 9 років позбавлення волі за розбій. 2021 р. URL: <https://kmm.km.court.gov.ua/sud2218/pres-centr/general/1216599/>.
49. Чернявський С. С. Криміналістична характеристика злочинів: порівняльний аналіз наукових концепцій. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/-period/article/44456/%D7>.
50. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник. Київ : Ін Юре, 2016. 640 с.
51. Щербакова Г. Огляд місця події під час розслідування грабежів та розбоїв *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 262–269.
52. Самойленко О. А., Узкий О. О. Спостереження за особою, речю або місцем із позицій криміналістичної тактики. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 2. С. 324.
53. Федотова Г. В., Климчук В. П. Основні засади провадження негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів у сучасному правовому полі. *Наука і правоохоронна*. 2013. № 4 (22). С. 55–56.
54. Turkot M., Ponomarenko A., Perusalymov I., Peretyatkoy S., Shulha O. Organizational and procedural aspects of obtaining testimony during a court interrogation. *Cuestionespoliticas*. 2022. No. 72. Vol. 40. P. 330–352. doi: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.18>.
55. Shilo O. General characteristics of testimony as a procedural source of evidence in criminal proceedings. *Bulletin of criminal proceedings*. 2015. No. 1. P. 151–156.

Навчально-практичне видання

РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ НА ПОМЕШКАННЯ ГРОМАДЯН, ВЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ

Методичні рекомендації

Комп'ютерна верстка *Яни ШУМКО*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції

Дк № 4155 від 13.09.2011.

Підписано до друку 20.11.2023. Формат 60х84/16. Папір офсетний.

Обл.-вид. арк. 6,0. Ум. друк. арк. 5,58

Тираж 15 прим.
